

Työpapereita
Working Papers

240

HYVINVOINTI-
VALTIOMALLIT
JA TALOUDEN
TOIMINTA

Hannu Tanninen

240

Hyvinvointi-
valtiomallit ja
talouden
toiminta*

Hannu Tanninen**

* Tutkimus on osa Suomen Akatemian Sosiaalisen pääoman tutkimusohjelmaan kuuluvaa Palkansaajien tutkimuslaitoksessa suoritettua tutkimushanketta.

** Kuopion yliopisto

ISBN 978-952-209-054-6
ISSN 1795-1801

TIIVISTELMÄ

Hyvinvointivaltiomallit ovat olleet viime vuosikymmeninä kasvavan mielenkiinnon kohteena. Taloustieteellinen kiinnostus niitä kohtaan kumpuaa hyvinvointivaltiomenoihin liittyvän kasvupaineen ja niiden väitetyn talouden toimintaa heikentävän vaikutuksen kautta. Euroopan integraation myötä on kiinnitetty erilaisten hyvinvointimallien kykyyn lievittää tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden välistä ristiriitaa. Pohjoismainen hyvinvointivaltiomalli on näitä osin toiminut hyvin. Toisaalta senkin puitteissa on havaittavissa tuloerojen kasvupaineita, jotka saattavat tulevaisuudessa vaikuttaa mallin toimintaan.

ABSTRACT

Welfare state regimes have in recent decade come under increasing interest. From the point of economic analysis welfare state has been attacked due to increased welfare state expenditures or due to their expected negative consequences on economic performance. Recently, the economic performance of four different welfare state regimes has been analysed in the context of European Integration. It has turned out that so called Nordic model of welfare state has been successful in overcoming the trade off between equality and efficiency. However, in several Nordic countries income inequality has increased and such a development can have negative consequences on the performance of the Nordic model of welfare state.

JEL classification: H11, J21, D31

1. JOHDANTO

Hyvinvointivaltiomallit tai -regiimit ovat nousseet yhteiskunta- ja talouspoliittisen keskustelun kohteeksi 1990- ja 2000-luvulla. Syitä kiinnostukseen on monia. Ensinnäkin Euroopan integraation eteneminen on nostanut esiin kysymyksen sosiaalisesta Euroopasta ja sen moninaisista kasvoista. Toisaalta on huoli siitä, että laaja hyvinvointivaltio jäykistää tai on muuten talouden tehokkuutta heikentävä. Kolmanneksi hyvinvointivaltiomenojen jatkuva kasvu on herättänyt huolta niiden rahoittamisen kestävydestä. Neljänneksi globalisaation katsotaan aiheuttavan lisärajoitteita niin hyvinvointivaltion rahoitukselle kuin sosiaaliturvan laajuudelle. Viidenneksi syyksi lienee lisättävä havaittu tosiasia, että monessa maassa tuloerot ovat kasvaneet voimakkaasti 1990- ja 2000-luvulla. Ehkä monelle hieman yllättäen myös tulojen uudelleenjako lisääntyi monessa maassa vielä 2000-luvulle tullessa, joskaan ei esimerkiksi Suomessa (ks. esim. Tanninen ja Tuomala 2005).

On syytä huomata, että taloustieteilijöiden esittämä hyvinvointivaltiokritiikki kohdistuu pikemminkin hyvinvointivaltion taloudellisiin vaikutuksiin kuin niihin tekijöihin tai riskeihin, joihin hyvinvointiohjelmilla pyritään vaikuttamaan. Toisaalta taloustieteen näkökulma korostaa oikeudenmukaisuuden ja tehokkuuden välistä ristiriitaa (trade-off): yhteiskunnassa, jossa arvostetaan sekä tehokkuutta että oikeudenmukaisuutta, on rationaalista luopua osasta tehokkuutta tasaisemman tulonjaon (taloudellisten resurssien jaon) hyväksi. Tällöin kyse olisikin taloustieteilijöille hankalasta arvovallinnasta: maissa, joissa on yhteiskunnan preferenssit painottavat tulonjaon tasaisuutta, tulisi – ceteris paribus – havaita heikompi taloudellinen kehitys. On luonnollisesti myös niin, että eri aikoina tulonjakopreferenssit vaihtelevat.

Makrotaloustieteen traditiossa on pyritty mittaamaan laajan julkisen sektorin aiheuttamia hyvinvointikustannuksia kahden lähestymistavan puitteissa (ks. Slemrod 1995, 1998). Ensimmäinen – ns. alhaalta ylös – lähestymistapa hyödyntää perinteisen mikrotalousteorian välineistöä, jossa arvioidaan verorasitteen aiheuttamia käyttäytymisvaikutuksia (joustot). Toinen – ns. ylhäältä alas – lähestymistapa lähtee ajatuksesta, jonka mukaan verotuksen tehokkuuskustannukset ovat riittävän suuria näkymään suoraan suuren julkisen sektorin omaavan valtion heikommassa makrotaloudellisessa toimintakyvyssä.

Tässä artikkelissa hyödynnetään jälkimmäistä lähestymistapaa. Atkinson (1999) painottaa, että tavanomaisen hypoteesin, jonka mukaan kausaliteetti etenee kasvaneista hyvinvointivaltiomenoista heikentyneeseen talouden toimintakykyyn, puitteissakin meillä on kaksi erilaista tulkintavaihtoehtoa. Ensimmäinen ns. tasohypoteesin (a levels hypothesis) esittää relaation hyvinvointivaltion koon ja BKT:n välillä. Toinen ns. kasvuhypoteesi (a growth rate hypothesis) esittää relaation hyvinvointivaltion koon ja taloudellisen kasvun välille.

Usein unohdetaan, että modernissa hyvinvointivaltiossa tulojen uudelleenjakoa tapahtuu kahdessa mielessä (ks. esim. Atkinson 1999, Sandmo 2002, Tuomala 1997). Ensinnäkin uudelleenjakoa tapahtuu aidosti ihmisten välillä pääasiassa rikkailta köyhille. Tällöin on aidosti kyse em. kaltaisesta tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden välisestä ristiriidasta. Toiseksi valtaosa/merkittävämpi osa uudelleenjaosta tapahtuu henkilön eri elämänvaiheiden välillä. Keskeiset uudelleenjaon keinot ovat progressiivinen verotus ja sosiaaliturva.¹ Näihin molempiin keinoihin liittyy sekä ihmisten välisten että eri elämän tilanteiden välistä uudelleenjaon elementtejä. Korpi ja Palme (1998) korostavat sosiaalivakuutusjärjestelmän piirteitä uudelleenjaon aikaansaamisessa. Toisin kuin usein ajatellaan, universaalit järjestelmät ovat tarveharkintaisia (targeted) uudelleenjakavampia. Tämä tulee esiin myös pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin hyvänä menestyksenä eurooppalaisten sosiaalimallien välisessä ”kilpailussa” (ks. Boeri 2002, Sapir 2005).

Artikkeli etenee seuraavasti. Luvussa 2 luodaan katsaus hyvinvointivaltiomalleihin ja keskustellaan mallien tyypillisistä piirteistä. Luvussa 3 lähestytään tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden välistä ristiriitaa viimeaikaisen Eurooppalaisen sosiaalipoliittisiin malleihin liittyneen keskustelun pohjalta ja kiinnitetään huomiota erityisesti uudelleenjaon määrään ja tulojaon tasaisuuteen eri hyvinvointimallien näkökulmasta. Luvussa 4 arvioidaan hyvinvointimalleja niiden makrotaloudellisten tulemien valossa hyödyntäen Atkinsonin (1999) esittämiä taso- ja kasvuhypoteeseja. Luvussa 5 esitetään yhteenvedo.

¹ Uudelleenjakovaikutukseen vaikuttavat sekä verot että menot. Suomen osalta LIS-aineistosta laskettuna tulonsiirrot (siirtyminen ginikertoimen laskemisessa tuotannontekijätuloista bruttotuloihin) kattaa $\frac{3}{4}$:a koko ginikertoimen pienenemisestä ja verotus (eli siirtyminen ginikertoimen laskemisessa bruttotuloista tuotannontekijätuloihin) selittää lopun $\frac{1}{4}$:n (ks. myös De Nardi ym. 2000). Hieman erilaisilla tulokäsitteillä Mahler ja Jesuit (2006, 490) arvioivat LIS-aineistossa verojen osuudeksi koko uudelleenjakovaikutuksesta keskimäärin 25 prosenttia ja tulonsiirtojen vastaavasti 75 prosenttia. Vaihtelu maiden välillä on kuitenkin suurta. Esimerkiksi verotuksen osuus uudelleenjaosta vaihtelee Ranskan keskimääräisestä 12 prosentista USA:n 45 prosenttiin.

2. HYVINVOINTIVALTIOIDEN TYYPITTELYSTÄ

Hyvinvointivaltio on käsitteenä moni-ilmeinen ja jopa epämääräinen. Hyvinvointivaltiolle on perinteisesti esitetty kaksi tulkintaa. Laajemman tulkinnan mukaan hyvinvointivaltio on talous- ja sosiaalipolitiikkaa, joka asettaa etusijalle taloudellisen eriarvoisuuden vähentämisen ja yksilöiden suojaamisen odottamattomilta sosiaalisilta riskeiltä. Suppeamman tulkinnan mukaan hyvinvointivaltio nähdään julkisen sektorin tiettyinä toimintoina. Tällöin sillä tarkoitetaan lähinnä sosiaaliturvajärjestelmiä ja joidenkin yhteiskunnallisten hyödykkeiden tarjontaa. Mm. makrososiologiassa laajemman tulkinnan puitteissa on pyritty luokittelemaan maita erilaisiin hyvinvointivaltiomalleihin tai -regiimeihin. Tunnetuin ja käytetyin luokittelu lienee Gösta Esping-Andersenin (1990) esittämä jako liberaaliin, konservatiiviseen ja sosiaalidemokraattiseen regiimiin. On syytä korostaa, että Esping-Andersenin (1990, 1999) tarkastelun kohteena ei ole hyvinvointivaltio sinänsä eivätkä yksittäiset hyvinvointivaltiomienot, vaan kuinka hyvinvoinnin tuottamisvastuu kussakin regiimissä on jaettu valtion, markkinoiden ja kotitalouden kesken. Erityisesti kotitalouden merkitys viimekätisen (toimeentulo)turvan takaajana on jäänyt keskusteluissa vähäiseksi. Tarkastellaan aluksi Esping-Andersenin (1990) luokittelua.

2.1. Esping-Andersenin kolme hyvinvointivaltiomallia

Esping-Andersenin (1990) mukaan historiallisen kehityksen seurauksena nykyiset hyvinvointivaltiot ovat luokiteltavissa kolmen eri hyvinvointiklusterin piiriin. Luokittelun taustalla on kaksi keskeistä hyvinvointivaltioon liittyvää ulottuvuutta: (i) dekommodifikaation aste, jolla tarkoitetaan sitä, miten laajalti sosiaalipalvelut ymmärretään yksilön oikeuksiksi ja riippumattomiksi markkinamekanismista (vrt. positiivisten oikeuksien hyödykkeet) ja (ii) sosiaalinen kerrostuneisuus (stratifikaatio) ja solidaarisuus, joiden avulla tarkastellaan kuinka laajasti sosiaaliturvaa katetaan (julkisen) sosiaalipolitiikan avulla ja miten laajasti solidaarisuus yhteiskunnassa ymmärretään. Näiden ulottuvuuksien puitteissa Esping-Andersen ryhmitteli maat kolmeen luokkaan. Liberaaleissa hyvinvointikapitalistisissa maissa painottuu individualismi ja markkinoiden korostaminen. Markkinoiden ensisijaisuuden korostamisesta seuraa, että valtiovalta ensisijaisesti tukee yksityisiä hyvinvointiohjelmia ja toissijaisesti tarjoaa minimaalisen turvaverkon (residuaalinen hyvinvointivaltio), jolloin etuudet ovat tyypillisesti tarveharkintaisia. Kahden ulottuvuuden osalta (dekommodifikaatio ja stratifikaatio) liberaalin hyvinvointivaltiomallin maissa uudelleenjako on vähäistä, sosiaaliset oikeudet sangen rajattuja ja dekommodifikaation aste alhainen. Konservatiivisessa hyvinvointimallissa sosiaalipolitiikan keskeinen pilari on ammattikuntapohjainen tai asemaan perustuva sosiaaliturvajärjestelmä ja (roomalaiskatolisen) kirkon vaikutuksesta perheen merkityksen korostaminen turvan lähteenä. Kahden ulottuvuuden näkökulmasta dekommodifikaation aste jää vaatimattomaksi ja solidaarisuus sangen rajoittuneeksi. Sosiaalidemokraattiselle hyvinvointivaltiomallille tyypillistä on solidaarisuus ja suhteellisen runsaiden etuuksien universaalisuus. Dekommodifikaation aste on korkea.

Koska esitetyt kolme hyvinvointimallia eivät lineaarisesti asetu tarkastelluille ulottuvuuksille, Esping-Andersen (1990, 74) ryhmitteli 18 teollisuusmaata taulukossa 1 esitetyllä tavalla kunkin hyvinvointivaltiomallin suhteen akselilla voimakas, keskimääräinen ja heikko. Ryhmittelyn perustana olevan indeksin taustalla oli useita niin instituutioita kuin lopputulemia kuvaavia muuttujia lähinnä valtiovallan, työmarkkinoiden ja perheiden suhdetta yhteistoiminnan ja työnjaon organisoiminnin näkökulmasta. Tällaisia olivat mm. ammatillisten eläkejärjestelmien lukumäärä, vakuutusten kattavuus väestön keskuudessa, keskimääräisen ja maksimaalisen etuuden ero sekä menojen suuruus suhteessa julkisen sektorin eläkkeisiin, harkinnanvaraisiin etuuksiin ja yksityisen sektorin terveydenhuoltoon. Voidaan väittää, että Esping-Andersenin ryhmittelyn keskeisenä aspektina on toimeentuloturvan järjestäminen (tyypillisen teollisuustyöntekijän näkökulmasta) valtio-markkinat -akselilla. Esping-Andersenin ryhmittelyn vahvuutena voidaan pitää sen kykyä nostaa tarkastelun kohteeksi joitakin hyvinvointivaltion keskeisiä elementtejä ja samalla jaotella maat luokkiin, joille hän antoi niiden poliittiseen alkuperään viittaavat nimet. Luonnollisesti monia mielenkiintoisia tekijöitä on kyseisen luokittelun osalta jäänyt vähäisemmälle huomiolle.

Taulukko 1. Esping-Andersenin hyvinvointivaltioklusterit.

	Konservatismi	Liberalismin aste	Sosialismi
Vahva	Itävalta (8)	Australia (10)	Tanska (8)
	Belgia (8)	Kanada (12)	Suomi (6)
	Ranska (8)	Japani (10)	Alankomaat (6)
	Saksa (8)	Sveitsi (12)	Norja (8)
	Italia (8)	USA (12)	Ruotsi (8)
Keskimääräinen	Suomi (6)	Tanska (6)	Australia (4)
	Irlanti (4)	Ranska (8)	Belgia (4)
	Japani (4)	Saksa (6)	Kanada (4)
	Alankomaat (4)	Italia (6)	Saksa (4)
	Norja (4)	Alankomaat (8)	Uusi-Seelanti (4)
		UK (6)	Sveitsi (4)
			UK (4)
Matala	Australia (0)	Itävalta (4)	Itävalta (2)
	Kanada (2)	Belgia (4)	Ranska (2)
	Tanska (2)	Suomi (4)	Irlanti (2)
	Uusi-Seelanti (2)	Irlanti (2)	Italia (0)
	Ruotsi (0)	Uusi-Seelanti (2)	Japani (2)
	Sveitsi (0)	Norja (0)	USA (0)
	UK (0)	Ruotsi (0)	
	USA (0)		

Huom. Esping-Andersenin (1990, 74) alkuperäisessä jaotellussa maat olivat niiden englanninkielisessä aakkosjärjestyksessä kunkin voimakkuus-luokan sisällä. Suluissa Esping-Andersenin laskeman kumulatiivisen indeksin arvo.

Taulukon 1 perusteella Esping-Andersen hyödyntää useissa yhteyksissä seuraavaa maajaottelua liberaalit: Australia, Kanada, Irlanti, Uusi-Seelanti, Sveitsi, Iso Britannia (UK) ja USA; Sosiaalidemokraattiset: Tanska, Suomi, Norja ja Ruotsi; sekä konservatiiviset: Itävalta, Belgia, Ranska, Saksa, Italia, Japani ja Alankomaat (ks. esim. Esping-Andersen 1999, 77). Useista vaihtoehtoisista tyyppiteilyistä huolimatta Esping-Andersenin alkuperäinen luokittelu on säilyttänyt deskriptiivisen arvonsa ja sitä on sovellettu moninaisissa vertailevissa tutkimuksissa. On kuitenkin syytä kiinnittää huomiota kahteen seikkaan. Ensinnäkin missään yksittäisessä maassa ei ole käytössä puhtaasti yhden hyvinvointivaltiomallin mukainen järjestelmä, vaan osia kustakin tyyppistä. Siten maat arvioidaan kuuluvaksi johonkin ryhmään niille tyyppillisten piirteiden mukaisesti. Tästä seuraa tiettyä rajankäyntiä eräiden maiden suhteen. Esimerkiksi Irlannissa, UK:ssa ja Uudessa-Seelannissa mikään malli ei nouse vahvaksi. Yhteistä näille maille on yhteinen historiallinen side sekä niiden laskeminen ns. anglosaksisten maiden joukkoon. Vain Irlannin osalta maan liittäminen anglosaksisiin liberaaleihin hyvinvointivaltioihin on taulukon 1 perusteella kyseenalaista joskin tulee perustelluksi ns. radikaalin hyvinvointivaltiomallin puitteissa. Muita vaikeasti sijoitettavia maita näyttävät olevan Alankomaat, Japani, Sveitsi ja usein myös Suomi².

Toiseksi useassa yhteydessä Esping-Andersenin kolmijakoa on pyritty täydentämään mm. eteläeurooppalaisella (mediterranean) tai radikaalilla regiimillä (yhteenvetona ks. esim. Arts ja Gelissen 2002). Etelä-Euroopan maat Espanja, Kreikka ja Portugali eivät olleet Esping-Andersenin alkuperäisessä tarkastelussa edustettuina. Italian ja joissakin tapauksissa Ranskan lisäksi nämä maat muodostavat Euroopassa eteläisen tai ns. latinalaisen kehän. Jonkin verran keskustelua on käyty kuuluvatko latinalaisen kehän maat konservatiivisen mallin alalajiksi vai itsenäiseksi hyvinvointivaltiomalliksi. Jos korostetaan sitä ominaispiirrettä, että usean välimeren maan tapauksessa puuttuu julkisesti määritelty sosiaaliturvan minimi sekä määritelty oikeus hyvinvointiin, niin voidaan puhua omasta hyvinvointivaltiomallista (ks. Arts ja Gelissen 2002, 145–146). Radikaali regiimi voidaan tulkita anglo-amerikkalaisen malliin alalajiksi, jossa ammattiliitot ovat olleet mukana luomassa järjestelmää, jossa uudelleenjako tapahtui pikemminkin palkkakontrollin ja työllisyysturvan kautta toimeentuloturvan ollessa anglosaksiselle mallille tyyppillisesti voimakkaan tarveharkintainen. Australian ja Uuden-Seelannin lisäksi tällaisia radikaaleja hyvinvointivaltiomaita ovat olleet UK ja Irlanti. Kuten edellä todettiin, näiden maiden kesken on olemassa voimakas historiallinen yhdyside.

Laajennettua Euroopan unionia tarkasteltaessa on lisäksi huomioitu Keski- ja Itä-Euroopan uusien jäsenmaiden ominaispiirteet ns. itäeurooppalaisen regiimin puitteissa (ks. mm. Heikkilä ym. 2005). Tässä artikkelissa keskitytään perinteisiin teollisuusmaihin, jolloin luontaisen lähtökohdan muodos-

² Esping-Andersen (1999) perustelee Alankomaiden luokittelua konservatiiviseen regiimiin sillä, että huolimatta sosiaalidemokraattiseen malliin liittyvästä vahvasta universalismista Alankomaat on sosiaaliturvaratkaisuissaan hyvin voimakkaasti perhekeskeinen. Myös Japanin tapauksessa perhekeskeisyys saa Esping-Andersenin luokittelemaan Japanin pikemminkin konservatiiviseksi kuin liberaaliksi hyvinvointivaltioksi.

taa Esping-Andersenin alkuperäinen jaottelu täydennettynä eteläeurooppalaisella hyvinvointimallilla.³ Arts ja Gelissen (2002) tarkastelevat useita eri vaihtoehtoisia hyvinvointivaltiomallien luokittelua ja tullen kuitenkin siihen johtopäätökseen, että kussakin luokittelussa keskeiset maat ovat sangen samoin luokiteltuja. Tämä tulee ilmi esimerkiksi Korven ja Palmen (1998) käyttämän luokittelun osalta.

2.2. Vaihtoehtoisia typologioita

Korpi ja Palme (1998) jaottelevat maat viiden ideaalisen sosiaaliturvamallin kahden keskeisen sosiaaliturvajärjestelmän – vanhuuseläkkeiden ja sairasmakuutuksen – rakenteiden perusteella. Typologioidensa konstruoinnissa Palme ja Korpi kiinnittivät erityistä huomiota kolmeen rakenteelliseen kriteeriin: etuuskien määräytymisperusteeseen (universaali- vai tarveharkintainen), etuuskien tasoon (tulosisonnainen vai sama kaikille) ja sosiaaliturvaohjelman hallinnointitapaan. Tarveharkintaisessa (targeted) mallissa sosiaaliturvaa annetaan tarveharkintaisesti tietyn minimimituen määrän. Tarveharkintaisen mallin maita ei varsinaisesti ole Australiaa lukuun ottamatta. Vapaaehtoisesti järjestetyssä valtion tukemassa järjestelmässä sosiaaliturva on organisoitu vapaaehtoisten rahastojen kautta tuen ollessa yleensä sangen matala. Vapaaehtoista järjestelmää ei ole käytössä sen puhtaassa muodossa missään teollisuusmaassa. Korporatiivisessa tai valtiojohtoisessa korporatiivisessa (state corporatism)⁴ mallissa taloudellisesti aktiivisen väestön sosiaaliturva on järjestetty (bismarckilaisen) pakollisen vakuutuslaturvan puitteissa. Vakuutuksia hallinnoidaan ammatillisesti eriytyneiden vakuutuslaitoksissa, joissa on sekä työnantajien että -tekijöiden edustus. Etuuskien ja rahoituksen taso vaihtelee vakuutuslaitoksittain. Korporatiivisen mallin tyypillisiä edustajia ovat Saksa, Ranska, Belgia, Itävalta, Italia ja Japani. Perusturvamallissa tarjotaan universaalinen ja tasasuuruinen (flat rate) turva kaikille ohjelmaan osallistuneille. Mielenkiintoinen yksityiskohta on Tanskan kuuluminen Korven ja Palmen (2003) luokittelussa perusturvamallin maihin yhdessä angloamerikkalaisten maiden kanssa. Kattavassa (encompassing) mallissa on yhdistetty korporatiivisen ja perusturvamallin – bismarckilaisen ja beveridgeläisen mallin – piirteet siten, että kaikille kansalaisille taataan tietty universaali perusturva turvan tason kasvaessa tulojen mukaan ja ohjelmaa tyypillisesti hallinnoi kaikkien edunsaajien osalta yksi organisaatio. Korven ja Palmen (1998, 2003) mukaan tyypillisiä kattavan mallin maita ovat Pohjoismaat Tanskaa lukuun ottamatta.⁵

³ Tulen empiirisessä tarkastelussa käyttämään malleista Boerin (2002) tapaan nimikkeitä anglosaksinen, mannermainen, pohjoismainen ja eteläeurooppalainen malli. Edelleen maista Sveitsi ja Japani soveltuvat tämänkin nimikkeistön alle huonosti.

⁴ Olen kääntänyt tämän mallin korporatiiviseksi painottaakseni eroa työmarkkinoiden tarkastelusta tutusta sosiaalisen korporatismien käsitteeseen, joka on pikemminkin kytköksissä universaalien tuen omaavan kattavan (encompassing) mallin periaatteiden kanssa (ks. esim. Pekkarinen ym. 1992 ja julkisen sektorin menorakenteen osalta Tanninen 2004).

⁵ Huomionarvoista on, että Korven ja Palmen (2003) mukaan korporatiivisen ja kattavan mallin selkeä tulosidonnaisuus etuustasoa määriteltessä vähentää erillisten keskiluokalle ja hyvätuloisille suunnattujen kilpai-

Korven ja Palmen (1998) lisäksi on esitetty useita muita vaihtoehtoisia hyvinvointivaltioiden luokittelua. Mm. Svallfors (1997) tarkastelee hyvinvointivaltiota kansalaisten asenteiden niin uudelleenjaakoon kuin tuloeroihin pohjalta kahdeksan länsimaan osalta. Saatu luokittelu on hyvin samankaltainen Esping-Andersenin luokittelun kanssa. Lähinnä vain Uuden Seelannin ja Australian nimeäminen radikaalin hyvinvointivaltiomallin edustajiksi erottaa lopputuleman Esping-Andersenin (1990) luokittelusta (ks. myös Arts ja Gelissen 2002). Kuten Korven ja Palmen (1998) tapauksessa, useassa luokittelussa jaottelu on bismarckilaisen ja beveridgeläisen dikotomian kaltainen.

2.3. Hyvinvointivaltiomallit ja työmarkkinat

Esping-Andersen (1999, 17) toteaa, että hyvinvointivaltio kytkee työelämän suhteet työmarkkinoiden institutionaalisen rakenteeseen siten, että työelämän suhteiden ja hyvinvointivaltion rakenteen välillä on läheinen yhteys. Kattava ja universaalinen hyvinvointivaltio on kiinteästi kytköksissä keskitetyn, valtakunnallisen ja koordinoitun työmarkkinoiden sopimusneuvottelujärjestelmän kanssa (Pohjoismaat) ja residuaalinen hyvinvointivaltio on maissa, joissa on hajautunut neuvottelujärjestelmä ja heikko ammattiyhdistysliike. Siten Esping-Andersenin mukaan hyvinvointivaltion rakenteella on merkittävä, joskin epäsuora vaikutus työmarkkinoiden tulemiin. Tarkasteltaessa Pohjoismaisen hyvinvointivaltion kehitystä lienee kuitenkin painottava vastakkaista kausaalisuuden suuntaa: työmarkkinaosapuolten neuvotteluiden seurauksena hyvinvointivaltio on rakentunut nykyisen kaltaiseksi.

Myös Streeck ja Hassel (2003) korostavat ammattiliittojen roolia hyvinvointivaltion luomisessa. Poliittisen vaihdon näkökulmasta on luontevaa nähdä ammattiliittojen tarjoama palkkamalti vastineena valtiovallan ammattiliiton jäsenistöä suosivista sosiaalimenoista. Tämä korostui hyvinvointivaltion kasvun ja kypsymisen aikoihin, kun keynesiläisen talouspolitiikan vallitessa valtiovalta poliittisesta väristään riippumatta oli voimakkaasti sitoutunut täystyöllisyyspolitiikkaan. Streeck ja Hassel (2003) korostavat ammatillisen järjestäytymisen merkitystä hyvinvointivaltion rakenteiden osalta. Siellä, missä järjestäytyminen tapahtui ammattikuntapohjaisesti, oli taipumusta etsiä yksittäisiä tai erityisratkaisuja sosiaalipolitiikalla hoidettaviin ongelmiin ammattikunnan sisäisin ratkaisuin. Toisaalta maissa, joissa teollisuusliittoperiaate sai valtaa, sosiaalietuuksien keskeiseksi tarjoajaksi nousi valtiovalta itse ratkaisun syntyessä poliittisen liikkeen ja universaalisten oikeuksien pohjalta. Tällöin edellä havaittu Tanskan poikkeuksellinen hyvinvointivaltiomalli tulee ymmärrettäväksi ammattikuntakohtaisesti järjestäytyneiden ammattiliittojen puitteissa.

lullisten vaihtoehtojen tarvetta tai houkuttelevuutta ja siten niillä on taipumus syrjäyttää yksityisiä vakuutusmuotoja tai ehkä pikemminkin tällöin ei syntynyt tarvetta yksityisille vakuutusmarkkinoille.

Poliittisen vaihdon näkökulmasta ammattiliitot tulivat ajan myötä yhä riippuvaisemmiksi hyvinvointivaltiosta. Ensinnäkin hyvinvointivaltiosta kehkeytyi suuri työnantaja. Toiseksi hyvinvointivaltio vähensi työllisyyttä/työttömyyttä mahdollistamalla iäkkäille työntekijöille varhaiseläkejärjestelmiä. Kolmantena tekijänä on taloustieteellisessä argumentaatioissa niin keskeinen hyvinvointivaltiomenojen aiheuttama työvoimakustannusten nousu. Siten 1990-luvulle tultaessa hyvinvointivaltion vyönkiristys oli edessä hyvinvointivaltiomallista riippumatta (ks. Korpi ja Palme 2003). Streeck ja Hassel (2003) korostavat, että ammattiliittojen läsnäolo niin talouspolitiikan kuin sosiaalipolitiikan muotoilussa säilyi Länsi-Euroopassa pitkälti kypsyneen hyvinvointivaltion ja työmarkkinoiden välisen läheisen kytkenän ansiosta huolimatta täystyöllisyyden, hintavakauden ja vapaan kollektiivisen sopimusjärjestelmän välisistä ristiriidoista.

Täystyöllisyys on ilmeisen keskeinen teema Esping-Andersenille erityisesti työpaikkojen ja tasa-arvon välisen ristiriidan näkökulmasta. Esping-Andersen (1999) tarkastelee mielenkiintoisella tavalla pohjoismaisen mallin maiden tapaa ratkaista tasa-arvon ja työpaikkojen välinen ristiriita. 1980- ja 1990-luvuilla julkisella hyvinvointipalveluiden tuotannolla kyettiin lievittämään matalapalkkaisen palvelusektorin kasvupaineita, jonka taustalla oli talouden rakennemuutos ja naisten lisääntynyt osallistuminen työmarkkinoille. Siten Pohjoismaisessa mallissa hyvinvointipalvelujen julkinen tarjonta yhdessä kohtuullisen tasaisen palkkajakauman kanssa lievitti matalan tuottavuuden aloille tyyppillistä Baumolin tautia. Esping-Andersen (1999) kuitenkin huomauttaa, että maltillisista palkkaratkaisuista ja kapeasta palkkahaitarista haitarista huolimatta työmarkkinaongelmaksi muodostuu julkisen palvelutuotannon jatkuvasti kasvava kustannuspaine. Tulonjako- tai täsmällisemmin köyhyyskysymyksen Esping-Andersen tuo tarkasteluun mukaan vasta käsitellessään työmarkkinariskejä eri hyvinvointivaltioregiimeissä. Hyvinvointivaltiomallien ja tulonjaon suhdetta on tarkasteltu intensiivisesti vasta viime aikoina. Mm. de Beer ym. (2001) tarkastelevat Esping-Andersenin luokittelun puitteissa tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden välistä ristiriitaa 11 maan tapauksessa 1990-luvun alussa LIS-aineistolla.

Viime aikoina hyvinvointivaltiomallit ovat tulleet esille myös kansantaloustieteellisissä puheenvuoroissa. Mm. Boeri (2002) hyödyntää hyvinvointivaltioluokittelua tarkastellessaan Euroopan unionin sosiaalipoliittisia malleja. Boerin hyödyntämä luokittelu perustuu Esping-Andersenin luokittelun muunnokseen, jossa perinteisten 14 EU-maan sosiaalipolitiikka on jaoteltu anglosaksiseksi (Irlanti ja UK), mannermaiseksi (Itävalta, Belgia, Ranska, Saksa ja Luxemburg), pohjoismaiseksi (Tanska, Suomi, Ruotsi ja Alankomaat) ja eteläeurooppalaiseksi (Kreikka, Italia, Espanja ja Portugali) sosiaalipoliittiseksi malliksi. Näiden mallien osalta Boeri tarkastelee esitelmässään tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden toteutumista.

3. HYVINVOINTIVALTIONMALLIT TEHOKKUUS JA OIKEUDENMUKAISUUS -DILEMMAN NÄKÖKULMASTA

Ehkä siteeratuin kansantaloustieteellinen esitys tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden välisestä ristiriidasta on Okunin (1975) teos "Equity and efficiency, the big tradeoff". Siinä Okun pohdiskelee miksi USA:ssa vallitsee poliittisten periaatteiden saralla yhtäläiset oikeudet, mutta talouden toiminnan osalta luotetaan vapaan markkinatalouden kohtuullisen tehokkaaseen mutta epätasaiseen tulemaan. Markkinatalouden legitimitetin tulee perustua sen tehokkuuteen, mutta tehokkuudesta seuraa talouden tulosten epätasainen jakautuminen. Tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden välistä ristiriitaa voidaan Okunin mukaan lieventää joko täystyöllisyydellä tai tasavertaisella yrittämismahdollisuudella. Okunin (1975, 68–69) mielestä 1970-luvun alun tilanne USA:ssa, jossa rikkain viidennes omasi yhtä suuren verojen jälkeisen tulon kuin köyhin kolmeviidesosaa, oli järkyttävä. Siten oikeudenmukaisuudelle tulonjaon tasaamisen muodossa tuli antaa etusija, vaikka se tapahtuisikin vuotavan ämpärin muodossa. On tosin huomautettava, että tässäkin asiassa Okun oli suuri praktikko ja siten hän hyväksyi tehokkuuden heikkenemisen vain tiettyyn pisteeseen asti.⁶ Keskeisiä keinoja olivat Okunin mukaan progressiivinen verotus, tulonsiirrot sekä vähäosaisille suunnatut hyvinvointipalvelut.

Okunin esittämä ajatus vuotavasta ämpäristä on säilynyt hyvin kansantaloustieteen kirjallisuudessa. Tuoreessa kirjassaan Pestieau (2006, 5) toteaa Euroopan Unionin hyvinvointivaltiota tarkastellessaan, että "Throughout this book, we shall be concerned with the quandary equity-efficiency that is at the heart of modern public economics". Niin Okunin kuin Pestieaun keskeinen viesti on, että lisätäksemme taloudellista oikeudenmukaisuutta on luovuttava jostakin määrästä tehokkuutta. Myös siinä suhteessa Okunin ja Pestieaun esittämät näkökannat yhtyvät, että oikeudenmukaisuudella käsitetään taloudellisen eriarvoisuuden vähentämistä uudelleenjaon keinoin. Barr (1992, 2001) korostaa hyvinvointivaltion vakuutusluonnetta ja sitä, että hyvinvointivaltiolla – esimerkiksi sosiaalivakuutuksen muodossa – on myös talouden tehokkuutta parantava vaikutus. Myös Osberg (1995) muistuttaa siitä, että endogeenisen kasvuteorian keskeisenä viestinä voidaan pitää kyseisen ristiriidan olemassaolon kiistämistä. Esimerkiksi 2000-luvulle tultaessa empiirisen kasvukirjallisuuden yleinen olettaamus oli, että tulonjaon tasaisuuden ja kasvun välillä vallitsee positiivinen riippuvuus (ks. esim. Tanninen ja Tuomala 2007 ja siinä viitattu kirjallisuus).

Ehkä yllättäen hyvinvointivaltiomallien puitteissa näyttäisi olevan mahdollista lievittää tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden välistä ristiriitaa. Sapir (2005) vetää yhteen Boerin (2002) arviot eurooppalaisten sosiaalimallien toimivuudesta taulukon 2 mukaisesti tehokkuus ja oikeudenmukai-

⁶ "If you answer, like me, lay somewhere between 1 and 99 percent, presumably the exact figure reflected some judgement of how much poor needed the extra income and how much the rich would pinched by the extra taxes." (Okun 1975, 94).

suus -kriteerien puitteissa.⁷ Sapirin mukaan sosiaalimallia on pidettävä tehokkaana, mikäli se tuottaa riittävät kiihokkeet työntekoon ja siten tuottaa talouteen korkean osallistumisasteen. Toisaalta sosiaalimalli on oikeudenmukainen, mikäli se pitää köyhyysriskin suhteellisen alhaisena. Näin määriteltynä osoittautuu, että pohjoismaisen ja anglosaksisen mallin maat ovat keskimääräistä tehokkaimpia sekä pohjoismaisen ja mannermaisen mallin maissa köyhyysaste on keskimääräistä matalampi.⁸ Näin pohjoismainen malli olisi ”kadehdittavassa asemassa” sekä tehokkaana että oikeudenmukaisena eteläeurooppalaisen mallin ollessa vastakkaista ääripäätä, anglosaksisen ja mannermaisen mallin maiden menestyessä vain toisen tavoitteen suhteen. Sapirin (2005) mukaan tehottomat mallit eivät ole myöskään kestäviä edessä olevien rahoituspaineiden puristuksessa.

Taulukko 2. Eurooppalaisten sosiaalipolitiikan mallien oikeudenmukaisuus-tehokkuus-typologia.

		Tehokkuus	
		Matala	Korkea
Oikeudenmukaisuus	Korkea	Mannermainen malli	Pohjoismainen malli
	Matala	Eteläeurooppalainen malli	Anglosaksinen malli

Lähde: Sapir (2005, Taulukko 1).

Boeri (2002) tarkasteli suhteellisen köyhyden lisäksi tulojen uudelleenjakovaikutusta (ginikertoimen prosentuaalinen pienentyminen siirryttäessä tuotannontekijätuloista käytettävissä oleviin tuloihin) sekä koko väestön että työikäisen väestön piirissä vuonna 1997. Pohjoismaista suuri uudelleenjakovaikutus oli Boerin aineistolla havaittavissa sekä Tanskassa että Ruotsissa. Suomen osalta uudelleenjakovaikutus on koko väestön osalta keskimääräinen, mutta suuri työikäisen väestön puitteissa. Norja EU:n ulkopuolisena maana oli tarkastelun ulkopuolella. Eri tulokäsitteitä ja niistä lasketun ginikertoimen pienenemisellä mitattua uudelleenjakoa tarkastellaan Kuvioissa 1–3 LIS-aineiston avulla eri hyvinvointivaltiomallien maissa vuoden 2000 paikkeilla. Ehkä hieman yllättäen keskimäärin tasaisin tulonjako käytettävissä olevien tulojen osalta on mannermaisen mallin maissa.⁹ Vielä 1980-luvun lopussa Suomi oli kaikkein tasaisimman tulonjaon omaava maa (LIS-aineistossa). Myös

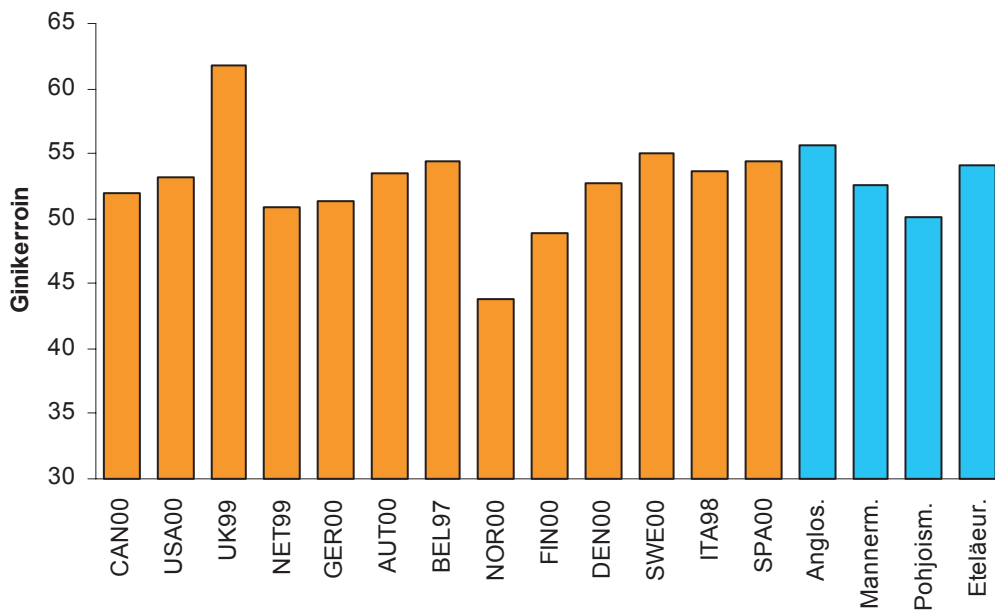
⁷ Boeri (2002) vertailee 14 EU-maan sosiaalipoliittisten tavoitteiden saavuttamista kolmen kysymyksen osalta: (i) tuloerojen ja köyhyyden vähentäminen, (ii) työmarkkinoiden vaikeasti vakuutettavilta riskeiltä suojaamisen ja (iii) työmarkkinoille osallistumisen palkitsemisen suhteen.

⁸ Poikkeuksia ovat Itävalta, joka muistuttaa enemmän pohjoismaalaista mallia työllisyysasteeltaan, ja Portugali, joka muistuttaa pikemminkin anglosaksista mallia. Huomaa myös, että käytännössä anglosaksista mallia edustavat EU-maista vain UK ja Irlanti. Tällöin yksittäisen maan – lähinnä UK:n – menestys määrittelee mallin tuleman ko. typologiassa.

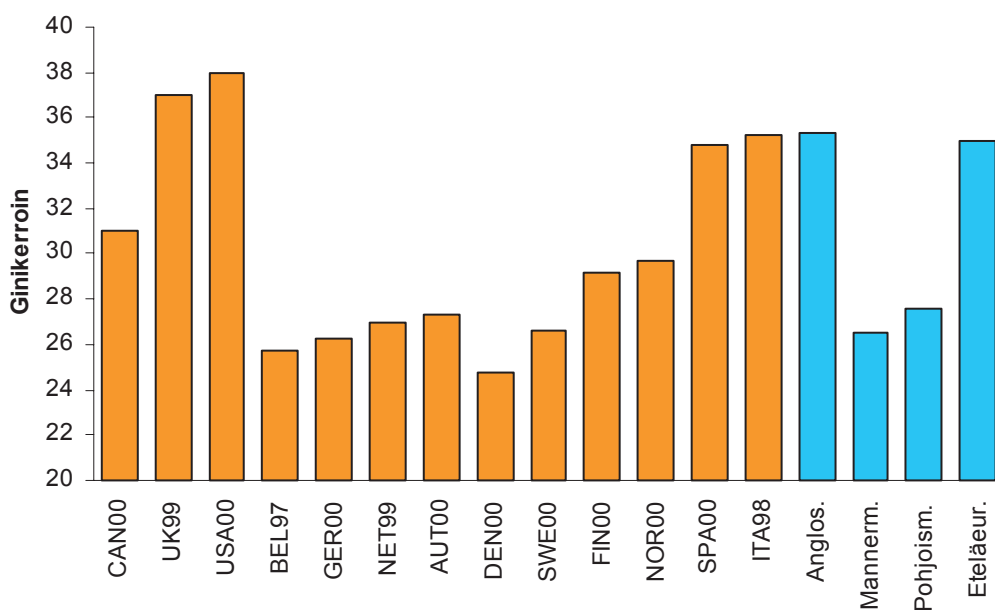
⁹ On syytä painottaa, että regiimikeskiarvot riippuvat tarkastelussa mukana olevista maista. LIS-aineisto on tässä suhteessa hyvin suppea, joten lienee syytä tarkastella pikemminkin yksittäisiä maita kuin mallikeskiarvoja. Lisäksi tässä yhteydessä esitetyissä laskelmissa tarkastellaan tuloeroja kotitalouspainoin eikä jakaumien ääripäihin ole tehty erillisiä korjauksia (vrt. Brandolini ja Smeeding 2007).

uudelleenjaon määrä on mannermaisen mallin maissa suurempaa kuin Pohjoismaissa (Kuvio 3). Kuvioista 1–3 käy hyvin ilmi, että USA ja Norja ovat yleisestä linjasta hyvin poikkeavia maita. USA:ssa on suuret tuloerot ja pieni uudelleenjako. Norjassa tuotannontekijätuloista laskettu tuloero on pieni ja siten siellä pienelläkin uudelleenjaon määrällä saavutetaan kohtuullisen tasainen tulonjako käytettävissä olevien tulojen osalta.

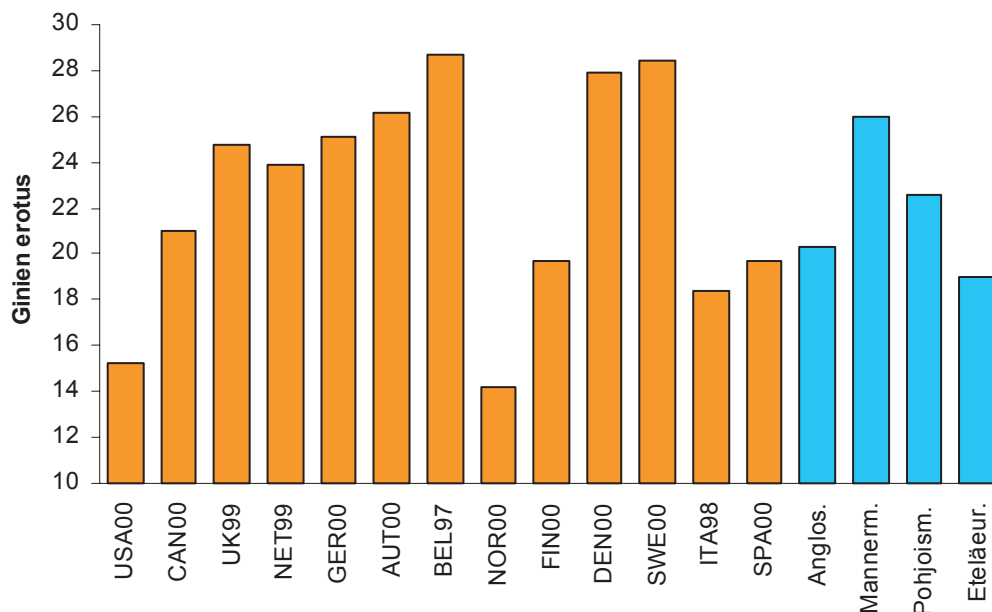
Kuvio 1. Tuloerot eri hyvinvointivaltiomallien maissa vuoden 2000 paikkeilla (Ginikerroin, tuotannontekijätulot).

Kuvio 2. Tuloerot eri hyvinvointivaltiomallien maissa vuoden 2000 paikkeilla (Ginikerroin, käytettävissä olevat tulot).

Kuvio 3. Uudelleenjako eri hyvinvointivaltiomallien maissa vuoden 2000 paikkeilla (Giniker-toimen vähennys).

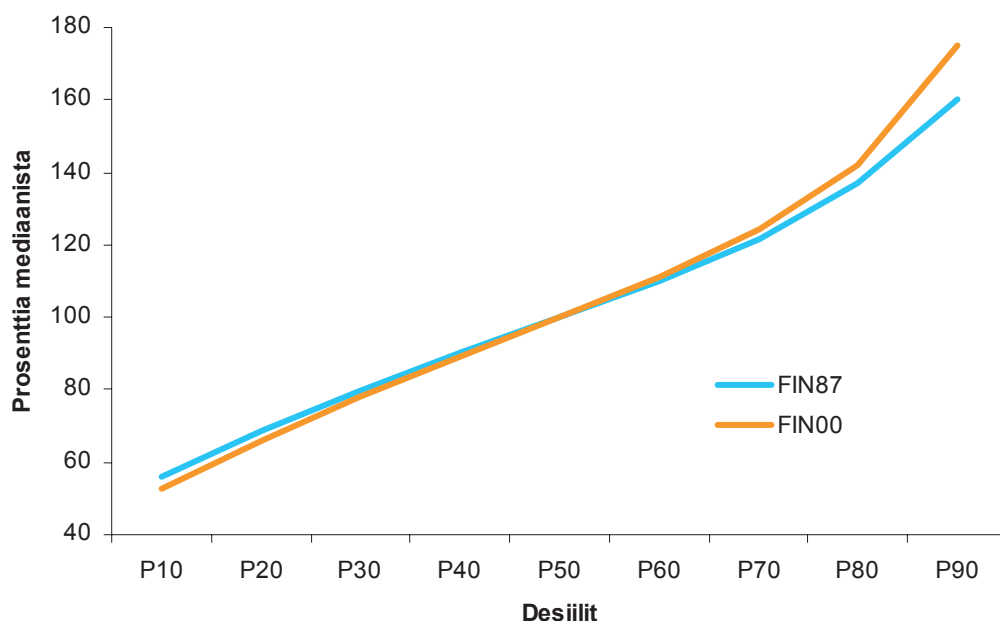
1990-luvulla tapahtunut tuloerojen kasvu erityisesti Suomessa ja Ruotsissa on johtanut siihen, että pohjoismaainen malli ei enää ole LIS-aineistossa selkeästi tasaisimman tulonjaon tuottava järjestelmä.¹⁰ Ginikerroin antaa yleiskuvan tulonjaon kehityksestä, mutta miten lama ja siitä toipuminen näkyy eri tuloluokkien tulo-osuuksissa? Kuviossa 4 hahmotetaan Suomen kehitystä käytettävissä olevien tulojen osalta vuosina 1987 ja 2000.¹¹ Havaitaan, että mediaanin suhteutetut tulokymmenysten (desiilien) tulo-osuudet ovat kiertyneet vastapäivään. Siten voidaan todeta, että matalatuloisten tilanne suhteessa mediaanituloisiin on heikentynyt ja vastaavasti korkeampituloisten parantunut.¹² Vastaavaa kehitystä on havaittavissa Pohjoismaista myös Ruotsissa, mutta ei Tanskassa eikä Norjassa.

¹⁰ Arviot tulonjaon tasaisuudesta vaihtelevat LIS-aineistosta laskettujenkin tulonjakomittojen puitteissa riippuen siitä käytetäänkö kotitalous- vai henkilöpainoja ja kuinka kohdellaan jakauman ääripäiden havaintoja. Mm. Brandolinin ja Smeedingin (2007) laskelmissa Pohjoismaat saavat vuoden 2000 tietämällä (keruuaalto 5) pienimmät P90/P10-suhdeluvut.

¹¹ Suomi oli ginikerroimella mitattuna tasaisimman tulonjaon maa LIS-aineistossa vuonna 1987.

¹² Erityisen nopeaa tulokehitys on ollut ylimmän desiilin sisällä eli rikkaimman 10 prosentin joukossa (ks. Riihelä ym. 2005).

Kuvio 4. Suhteelliset desileittäiset tulo-osuudet Suomessa vuosina 1987 ja 2000.

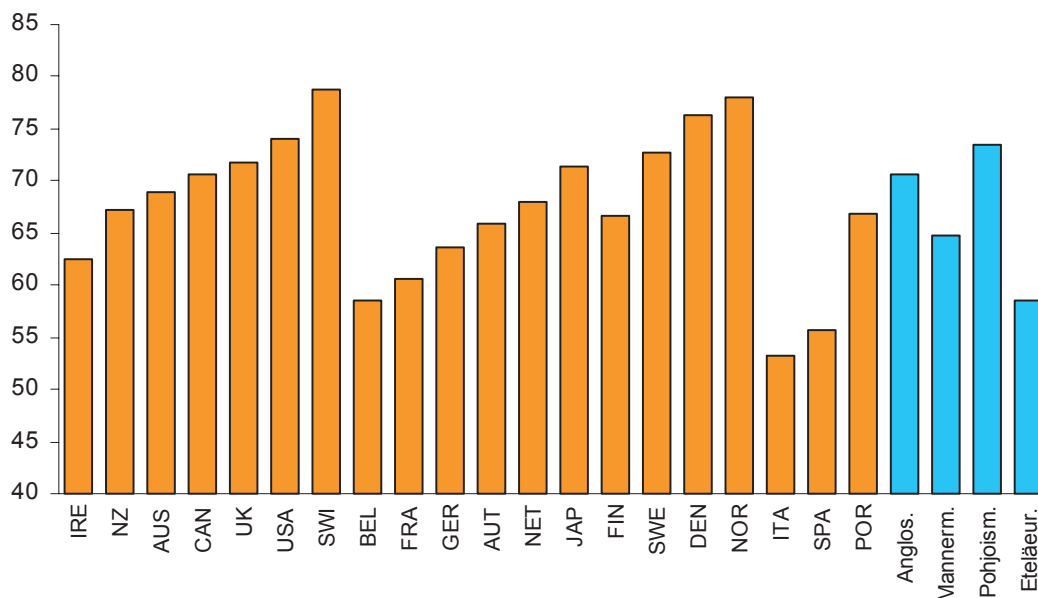
LIS-aineiston avulla olemme hahmottaneet oikeudenmukaisuuskysymystä tulojen uudelleenjaon ja tuloerojen näkökulmasta. Tarkastellaan seuraavaksi tehokkuuskysymystä taulukon 2 näkökulmasta. Sapirin (2005) tehokkuuden mittari oli työllisyysaste, mikä on luonnollista, jos sosiaalipolitiikan tavoitteena pidetään työmarkkinoille osallistumista. Edellä totesimme myös Esping-Andersenin (1990, 1999) korostavan työmarkkinoiden roolia. Okunin (1975) mukaan juuri korkea työllisyys oli mahdollisuus kiertää tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden välistä ristiriitaa.¹³ Kuviossa 5 on tarkasteltu työllisyysastetta vuosituhaten vaihteessa. Havaitsemme, että niin anglosaksisen kuin pohjoismaisen mallin maissa on vuosituhaten vaihteessa saavutettu korkea työllisyysaste. Havainto vielä voimistuu, mikäli jätämme huomiotta sekä Sveitsin että Japanin, joita ei voi pitää hyvinvointimallinsa tyypillisinä edustajina. Pohjoismaista Suomen työllisyysaste on poikkeuksellisen matala. Matalimmat työllisyysasteet ovat eteläeurooppalaisen mallin Espanjassa ja Italiassa, ja siten eteläeurooppalaisessa mallissa jäädytään selvästi muita malleja alhaisemmalle työllisyysasteelle. Portugali on tältä osin selkeä poikkeus. Mannermaisen mallin maissa kenties Alankomaita (ja Japania) lukuun ottamatta työllisyysaste on keskimääräinen.

Korkea työllisyysaste ei vielä takaa suurta työpanosta, sillä yksi mahdollisuus työllisyyden nostamiseen on työnjakaminen. Kuviossa 6 tarkastellaan työpanosta keskimääräisen vuosityöajan puitteissa. Havaitsemme, että mannermaisen ja pohjoismaisen mallin maissa keskimääräinen vuosityöaika on

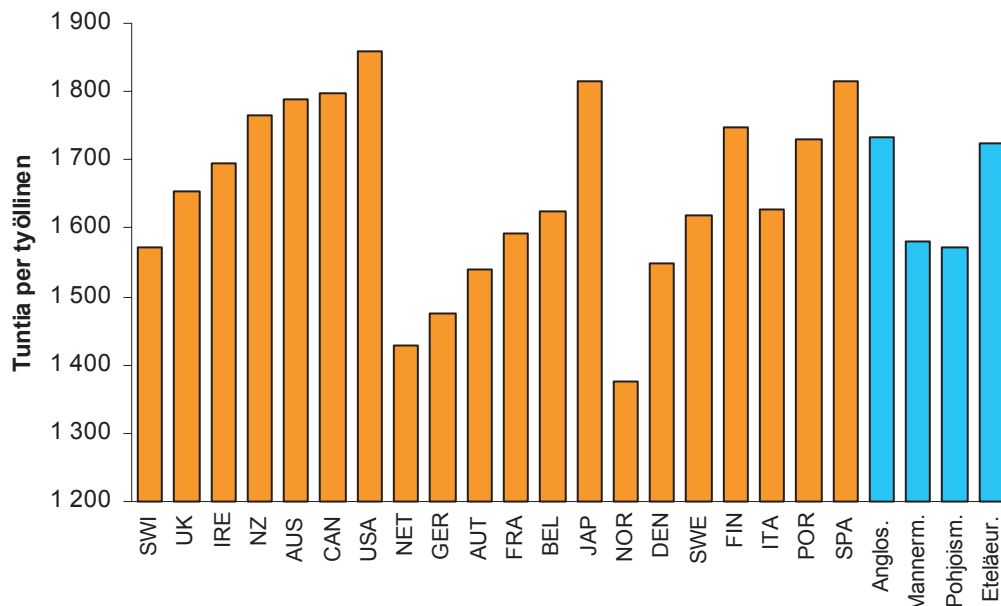
¹³ On toki muistettava, että 1990-luvulla havahduttiin toisenlaiseen ristiriitaan tuloerojen ja työllisyyden välissä. Tämän tulkinnan mukaan esimerkiksi globalisaatio synnyttää kilpailua matalan vaatimustason työpaikoista, jolloin länsimaat joutuvat kiusallisen valinnan eteen säilyttääkö matalantuottavuuden työpaikat matalilla palkoilla vai menetetäänkö tällaiset työpaikat kehitysmaihin. On väitetty, että USA olisi valinnut edellisen ja Eurooppa jälkimmäisen vaihtoehdon korkean työttömyyden muodossa.

matala Japania ja Suomea lukuun ottamatta. Sen sijaan anglosaksissa maissa sekä Portugalissa ja Espanjassa keskimääräinen vuosityöaika on korkea. Erityisesti USA:ssa työpanoksen kokonaiskäyttö on suurta. Norjassa sitä vastoin työllisyysaste on korkea, mutta keskimääräinen vuosityöaika on sängen alhainen. Tätä selittää osaltaan osa-aikaisten suuri osuus työllisistä.

Kuvio 5. Työllisyysaste vuosituhanen vaihteessa.

Kuvio 6. Keskimääräinen vuosityöaika vuosituhanen vaihteessa.

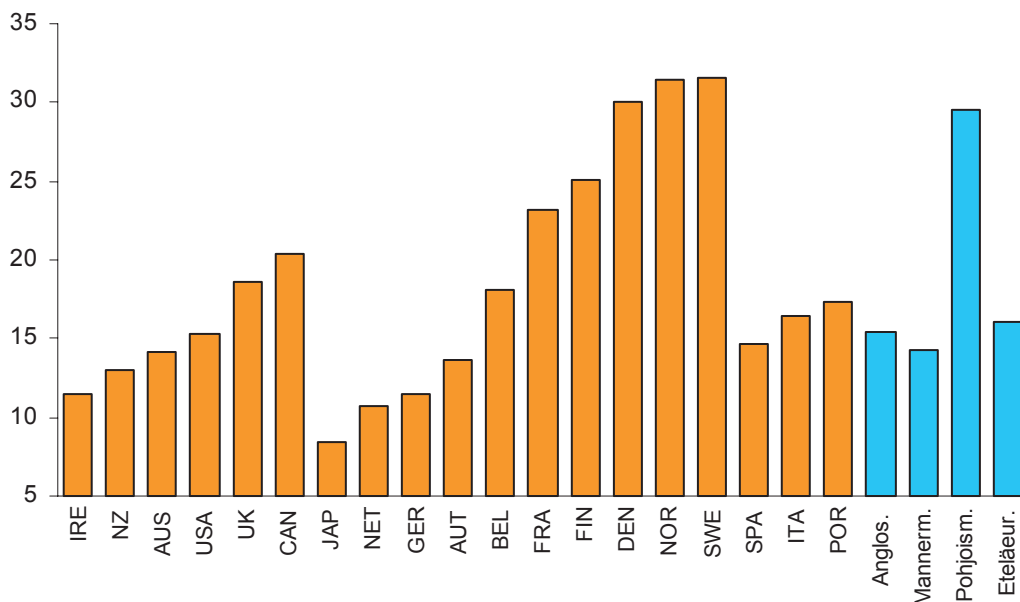

Toinen mahdollinen selitys korkealle työllisyysasteelle on julkisen sektorin laajuus. Kuviossa 7 tarkastellaan julkisen sektorin työllisten osuutta kaikista työllisistä vuosituhanen vaihteessa. Pohjoismaisen mallin maat eroavat muista maista selkeästi julkisen sektorin työllisyyden osalta. Mikä mie-

lenkiintoista, niin Suomen julkisen sektorin työllisten osuus on noin viisi prosenttiyksikköä alhaisempi kuin muissa Pohjoismaissa. Joka tapauksessa Pohjoismaat näyttävät saavuttavan korkean työllisyysasteen julkisen työllisyyden avulla. Esping-Andersen (1999) pitää julkisen sektorin työllisyyttä (hyvinvointipalveluiden tuotanto) yhtenä tekijänä, jolla Pohjoismaat – erityisesti Tanska ja Ruotsi – kykenivät absorboimaan naisten työmarkkinoille osallistumisen kasvun yhdistettynä yksityisen sektorin työllisyyden heikkoon kehitykseen aina 1980-luvun puoliväliin asti.

Vaikka korkeaa työllisyyttä voidaan pitää Boerin (2002) ja Sapirin (2005) tapaan makrotaloudellisen tehokkuuden mittarina, niin on melko tavanomaista, että tehokkuus mitataan talouden saavuttamalla vauraudella tai – täsmällisemmin – tuotannon arvo suhteutetaan käytettyihin (työ)panoksiin. Seuraavassa lähestymme tehokkuus-oikeudenmukaisuus -ristiriitaa tästä perinteisestä näkökulmasta.

Kuvio 7. Julkisen työllisyyden osuus koko työllisyydestä vuosituhannen vaihteessa.

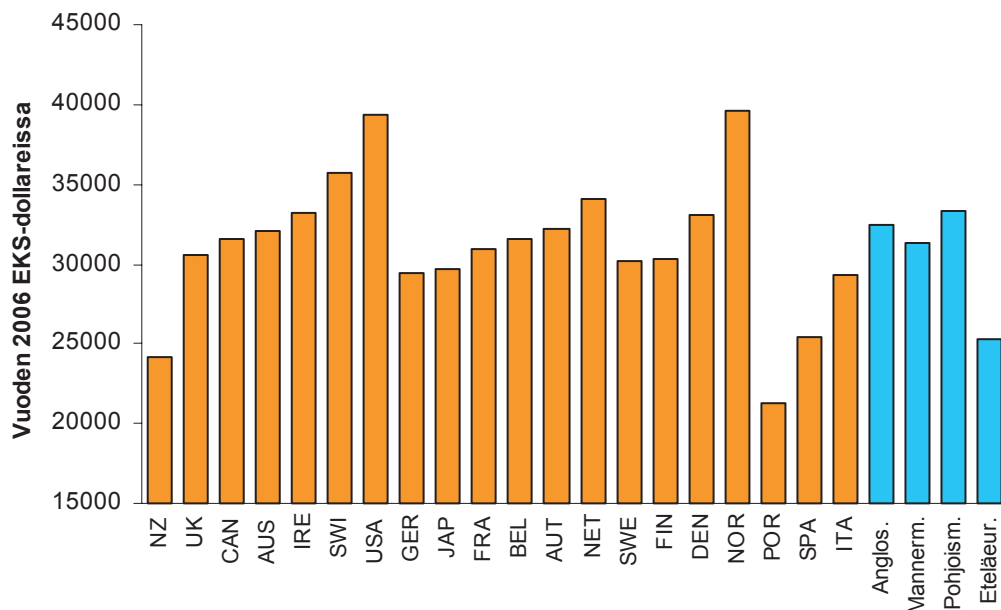
4. TULONJAKO, UDELLEENJAKO JA TALOUDEN TOIMINTA

Viime vuosikymmenellä julkisten menojen – erityisesti hyvinvointimenojen – osuuden supistamiseksi on tehty useita esityksiä. Tyypillisesti perusteluna on käytetty näkemystä, jonka mukaan hyvinvointivaltiomenot ovat paisuneet niin suuriksi, että ne heikentävät talouden toimintakykyä. Perinteisen perustelun voi johtaa jo tutuksi tulleesta tehokkuus-oikeudenmukaisuus -ristiriidasta. Tuloerojen tasaamisella katsotaan klassisen mikrotalousteorian mukaan olevan negatiivisia vaikutuksia taloudellisiin kiihokkeisiin ja siten tulontasauksen katsotaan vähentävän työn tarjontaa ja annettua panostusta (effort). Seurauksena on lopulta matalampi tuotannontaso ja vähemmän talouskasvua. Siten reaalisen tulon matalampi taso on se hinta, joka joudutaan maksamaan tasaisemmasta tulojaosta. Toisaalta viime aikoina on voimakkaasti kyseenalaistettu koko tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden välinen ristiriita (ks. esim. Atkinson 1999 tai Aghion ym. 1999). Tarkastellaan seuraavaksi Atkinsonin (1999) esittämien taso- ja kasvuhypoteesien puitteissa hyvinvointimallien tehokkuustulemia.

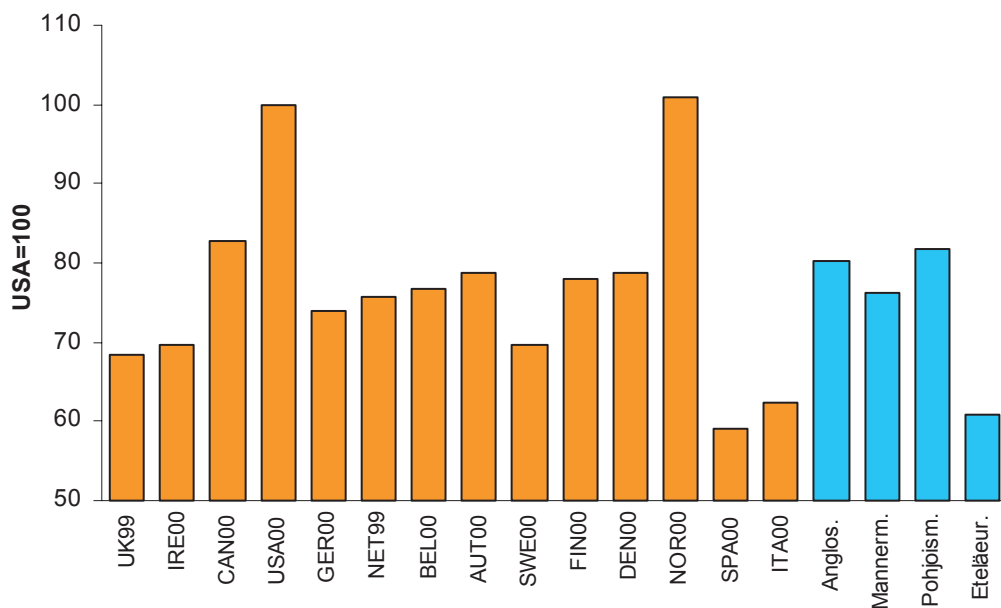
4.1. Tasohypoteesi ja hyvinvointivaltiomallit

Talouden vaurautta mitataan perinteisesti sen väestöön suhteutetulla tulotasolla. Kuviossa 8 on esitetty vuosituhannen vaihteen BKT per capita vuoden 2006 EKS dollareissa. BKT per capita kuvaa lähinnä keskimääräistä (edustavan kuluttajan) tulotasoa. Se ei kuvaa tulojen jakautumista maan sisällä. Koska tiedämme, että tulojakauma on erittäin vino oikealle, keskiarvo liioittelee keskimääräistä käytettävissä olevaa tuloa. Siten turvallisempi tunnusluku lienee mediaani eli järjestettäessä kotitaloudet ekvivalenttia aikuista kohden järjestykseen köyhimmästä rikkaimpaan tarkastellaan keskimäisen havainnon osoittama mediaanituloa. Kansantalouden tilinpitoaineistoista ei ole mahdollista laskea mediaanituloa. Se on mahdollista laskea tulojakotilastoista, jollainen on mm. LIS-aineisto. Koska tulojakotilaston ja kansantalouden tilinpidon käsitteet eivät ole täysin yhtenevät, kuten ei niiden kattavuuskaan, niin kuviossa 9 on esitetty mediaanitulo vuoden 2000 tienoilla suhteessa vastaavaan (PPP-korjattuun) USA:n mediaanituloon. Edelleen kaksi maata on ylitse muiden: USA ja Norja. Käsite- ja mittauseroavaisuuksista huolimatta kuvioiden 8 ja 9 antama yleiskuva on yhtenäinen ehkä Irlanti selkeimpänä poikkeuksena. Mannermaisen hyvinvointimallin maiden välillä ei ole merkittäviä eroja tulotason ollessa tarkasteltavien maiden keskikastia. Sen sijaan anglosaksisen, pohjoismaisen ja eteläeurooppalaisen mallin sisällä erot ovat suuret. Eteläeurooppalaisen mallin maissa tulotaso on ryhmänä alhaisin ja ansaitsisi erillisen keskustelun mahdollisista syistä samoin kuin Suomessa hetken mallimaanakin ollut Uuden Seelannin tapaus.

Kuvio 8. Reaalinen BKT per capita keskimäärin vuosina 1998–2002 (vuoden 2006 EKS-Dollareissa).

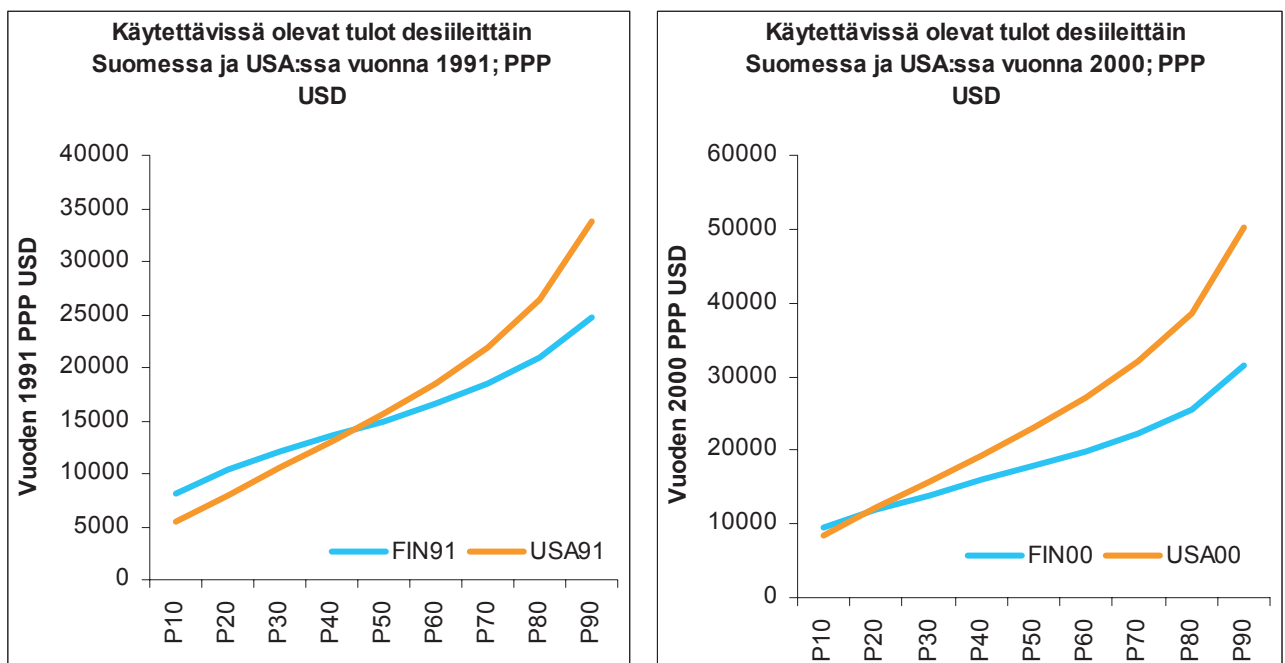
Kuvio 9. Käytettävissä olevat mediaanitulot suhteessa USA:n mediaanituloihin vuonna 2000.

Tarkastellaan kuitenkin seuraavaksi mielenkiintoista kysymystä miten reaaliset käytettävissä olevat tulot (PPP korjatuissa USA:n dollareissa) ovat jakaantuneen eri tulokymmenyksittäin eräissä maissa. Kuviossa 10 on vertailtu Suomen ja USA:n kotitalouksien käytettävissä olevia reaalisia tuloja vuosina 1991 ja 2000. Kimmokkeen tarkasteluun antoi Gottchalk ja Smeedingin (2000) Suomessa huomiotta jäänyt sängen hätkähdyttävä havainto vuodelta 1991: lähes puolella suomalaisista kotitalouksista oli vuonna 1991 enemmän tuloja käytettävissään kuin vastaavassa kohdassa tulojakaumaa ma-

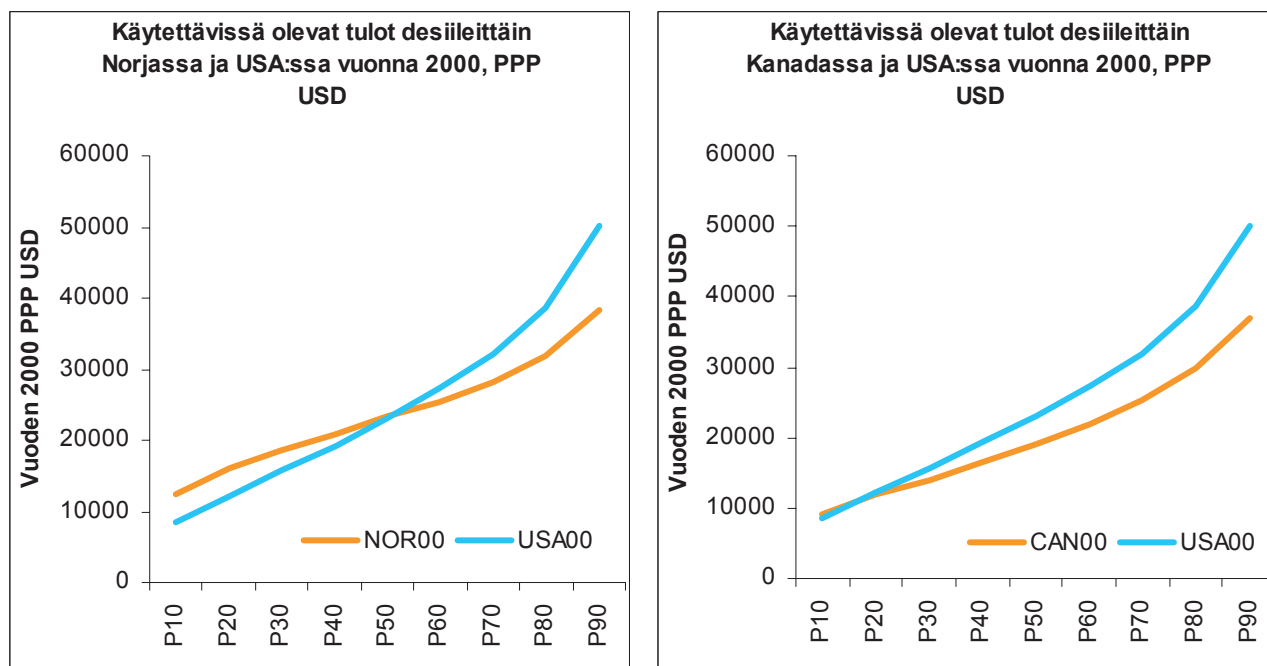
jailevalla yhdysvaltalaisella kotitaloudella. Edellä havaitsimme, että tulonjako on huomattavasti epätasaisemmin jakautunut niin tuotannontekijätulojen kuin käytettävissä olevien tulojen osalta USA:ssa verrattuna Suomeen. Samoin on laita näiden erotuksena lasketussa uudelleenjaossa. Kuitenkin kuvion 10 mukaan USA:n dollareissa mitattu reaalin ostovoima vuonna 1991 olisi Suomessa absoluuttisesti suurempi alimmalla 45 prosentilla väestössä. Vuoden 2000 tiedoilla kuva muuttuu sangen radikaalisti: dollarimääräinen ostovoima on Suomessa huomattavasti alhaisempi kuin USA:ssa kuitenkin niin, että alimmalla 15 prosentilla suomalaisista on enemmän dollareita käytettävänä verrattuna tulonjaon samassa kohdassa majailevaan USA:n kansalaiseen (Kuvio 10). Mikä selittää tämän suuren muutoksen? Yksi asia on varmasti Suomen kohtaama lama, johon palaamme uudelleen vähän myöhemmin.¹⁴ Toinen arvaus liittyy valuuttakursseihin ja niihin tehtyihin PPP-korjauksiin. Kuviossa 11 tarkastellaan vastaavia tulokymmenyksittäisiä käytettävissä olevia dollarimääriä sekä Norjan ja USA:n että Kanadan ja USA:n tapauksissa vuonna 2000. Kuvioissa korostuu edelleen USA:n käytettävissä olevien tulojen epätasainen jakautuminen. Vaikka käytettävissä oleva mediaanitulo on lähes sama, niin Norjassa tulot jakautuvat huomattavasti tasaisemmin. Suomen, Norjan ja USA:n esimerkit osoittavat, että verrattaessa keskimääräistä tulotasoa eri hyvinvointivaltiomallien välillä on syytä olla tulkinnan suhteen varovainen, sillä tulonjakaumat eri maiden suhteen vaihtelevat paljon.

Kuvio 10. Käytettävissä olevat tulot desiileittäin Suomessa ja USA:ssa vuosina 1991 ja 2000.

¹⁴ Kuvion 10 sisältämää ristiriitaa lisää se, että sekä vuonna 1991 että 2000 Suomen BKT per capita vuoden 2006 EKS dollareissa mitattuna oli noin 76 prosenttia USA:n vastaavasta luvusta. Kuviosta 10 havaittavat vastaavat mediaanitulot vuosina 1991 ja 2000 eroavat niinkin paljon kuin 96 ja 78 prosenttia. Jälleen kerran on yksi mahdollinen selitys poikkeuksellisen suuri irtiotto ylimmän tulokymmenyksen tuloissa tuona aikana (ks. Riihelä ym. 2005).

Kuvio 11. Käytettävissä olevat tulot desileittäin Norjassa, Kanadassa ja USA:ssa vuonna 2000.

Edellä pyrimme havainnollistamaan väestöön suhteutettujen keskimääräisten lukujen antamaa kuvaa todelliseen tulonjakaumaan. Sinällään BKT per capita -luvut kuvaavat talouden tuotannon arvoa tai vaurautta. Tuotannon arvoa suhteutettuna väestöön voidaan tietyin edellytyksin pitää myös tehokkuuden mittarina, mutta perinteinen tehokkuuden mittari tarkastelee tuotannon määrää suhteessa käytettyyn työpanokseen (ks. esim. Baumol 1986). Taulukossa 3 hahmotamme tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden välistä ristiriitaa tarkastelemalla neljää hyvinvointivaltiomallia sekä niitä edustavien edustavan maan USA, Alankomaat, Suomi ja Italia puitteissa tuloeroja, työpanosta ja tehokkuutta eri käsitteiden avulla. Ensimmäisenä oleva käytettävissä oleva ginikerroin on tuttu edeltä kuvioista 2 ja havaitsemme suurimmat tuloerot anglosaksisen hyvinvointivaltiomallin maissa ja seuraavaksi suurimmat tuloerot eteläeurooppalaisen mallin maissa. Pohjoismaisen ja mannermaisen mallin maissa tuloerot ovat matalammat. Vastaava kuva syntyy malleja edustavien yksittäisten maiden osalta, Alankomaiden omatessa pienimmät tuloerot käytettävissä olevissa tuloissa ja USA:n omatessa selkeästi suurimmat tuloerot.

Taulukko 3. Hyvinvointimallit, tulonjako, työpanos ja tehokkuus vuosituhannen vaihteessa.

		USA	NET	FIN	ITA	Anglos.	Mannerm.	Pohjoism.	Eteläeur.
Tuloerot (13 maata)	Ginikerroin	38,0	27,0	29,2	35,2	35,3	26,6	27,6	35,0
Panoskäyttö (20 maata)	Työllisyysaste	74,0	68,0	66,6	53,3	70,6	64,7	73,4	58,6
(20 maata)	Vuosityötunnit	1 858	1 429	1 747	1 628	1 733	1 580	1 573	1 724
Tehokkuus (20 maata)	BKT per capita	39406	34073	30338	29340	32385	31318	33278	25352
(20 maata)	BKT per työllinen	81002	67094	68642	73726	67670	68843	68300	61477
(20 maata)	BKT per työtunti	43,63	46,97	39,29	45,29	39,11	43,90	43,98	35,83
13 maata: CAN00, UK99, USA00, AUT00, BEL97, GER00, NET99, DEN00, FIN00, NOR00, SWE00, ITA98, SPA00									
20 maata: AUS, CAN, IRE, SWI, NZ, UK, USA, AUT, BEL, FRA, GER, JAP, NET, DEN, FIN, NOR, SWE, ITA, POR, SPA									

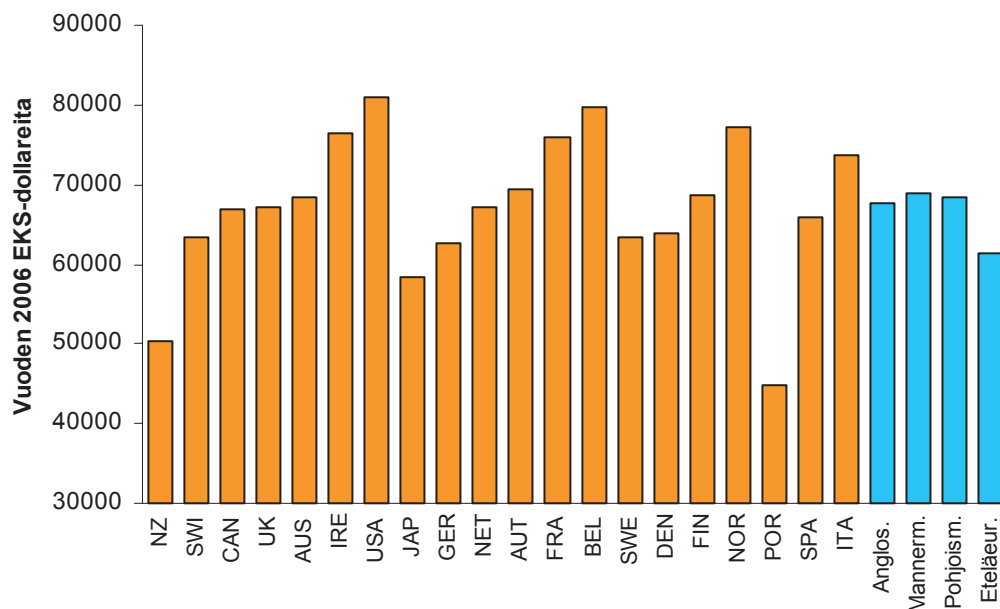
Taulukon 3 keskiosassa tarkastellaan työpanoksen kokonaiskäyttöä kahden edeltä kuvioista 5 ja 6 tutun komponentin – työllisten ja tuntien – avulla. Havaitsemme, että anglosaksisen hyvinvointivaltiomallin maissa vuosityöaika on keskimäärin korkea ja myös työllisyysaste on korkea. Tämä korostuu erityisesti USA:n tapauksessa ja viittaa siihen, että korkea BKT per capita -luku selittyy osin suurella työvoiman kokonaispanoksella. Muissa hyvinvointimalleissa on havaittavissa kompromissi joko korkean työllisyysasteen ja matalahkon vuosityöajan välillä (pohjoismainen malli) tai päinvastoin (eteläeurooppalainen malli). Edelleen havaitsemme Suomen osalta pohjoismaiseen hyvinvointivaltiomalliin nähden hyvin poikkeavain kehityskulun: vuosityöaika on korkea ja työllisyysaste matala. Osin tämä selittyy laman pitkällä varjolla, sillä vuosityöaika on ollut perinteisesti Suomessa korkea, mutta työllisyysaste oli ennen lamaa tyypillisesti yli 70 prosenttia. Näitä lamaa edeltäviä korkeita työllisyysasteita lähestymme pikkuhiljaa.

Taulukon 3 alaosa keskittyy tehokkuuskysymyksen arviointiin. Aluksi tarkastellaan kuviosta 8 tuttuja BKT per capita lukuja vuosituhannen vaihteessa. Vaikka hyvinvointimallien osalta luvut eivät olekaan aivan vertailukelpoisia, niin taulukko antaa Okunin (1975) esittämästä tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden välisestä ristiriidasta ristiriitaisen kuvan: anglosaksisen, mannermaisen ja pohjoismaisen hyvinvointimallin puitteissa BKT per capita -luvut eivät poikkea suuresti toisistaan. Toisaalta valittujen esimerkkimaiden osalta USA:n BKT per capita on selkeästi suurempi kuin Alankomaiden ja Alankomaiden luku on vastaavasti yhtä selkeästi suurempi kuin Suomen ja Italian. Seuraavaksi suhteutamme BKT-luvut taulukon keskiosan panoskäyttöön. Havaitsemme, että BKT per työllinen -mittarilla tehokkuutta tarkasteltaessa mannermaisen hyvinvointivaltiomallin maat olisivat keskimäärin tehokkaimpia, mutta yksittäisistä maista USA nousee jälleen omaan luokkaansa (vrt. myös kuvio 12 alla). Ehkä hieman yllättäen Italia nousee neljästä esimerkkipaastamme seuraavaksi tehokkaimmaksi maaksi tällä mittarilla eron ollessa Suomeen ja Alankomaihin selvä. Kuva tehokkuudesta muuttuu jälleen, kun tarkastellaan BKT:ta per tehty työtunti: kaksi tasaisemman

tulonjaon omaavan hyvinvointivaltiomallia ovat keskimäärin myös tehokkaimpia. Jälleen kerran taulukon 3 antama kuva ei mairittele Suomea, sillä tarkasteltavista neljästä maasta tuottamamme BKT per työtunti on alhaisin. Toisaalta USA menettää asemansa tehokkaimpana valtiona.

Kuvioissa 12 ja 13 täsmennetään taulukon 3 alaosan yleiskuvaa maahavainnoin. Keskeinen havainto on, niin BKT per työllinen kuin BKT per tehty työtunti vaihtelee paljon kunkin hyvinvointivaltiomallin sisällä. Kuvailevan aineiston puitteissa ei siis ole esittää tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden välille suurta ristiriitaa. BKT per tehty työtunti näyttäisi kuitenkin viittaavan siihen, että mannermaisen hyvinvointimallin maat (pl. ongelmallinen Japani) olisivat kohtuullisesti onnistuneet myös tehokkuustavoittelussaan. USA:n vauraus näyttäisi osittain perustuvan korkeaan työllisyyteen ja pitkään työaikaan pikemminkin kuin ylivertaiseen tehokkuuteen.

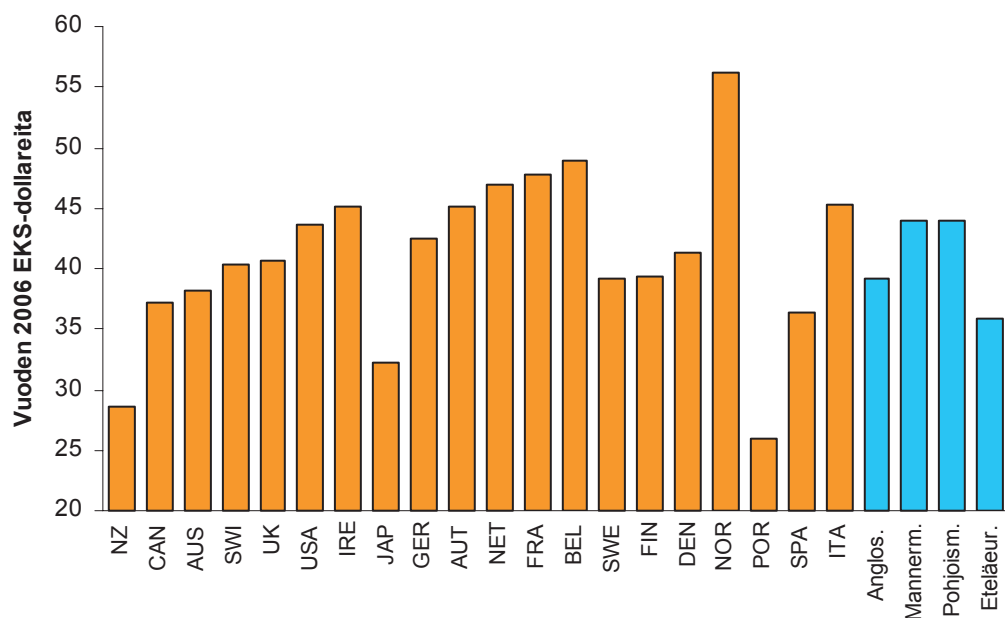
Kuvio 12. Tuotanto per työllinen vuosituhannen vaihteessa.

Yksittäisistä maista Norja on nostettava omaksi erityistapaukseksi, sillä Norja näyttää monilta osin (mm. tasainen tuotannontekijätuloista laskettu tulonjako, vähäinen uudelleenjako, korkea BKT per capita ja korkea BKT per tehty työtunti) poikkeavan niin muista pohjoismaisen hyvinvointimallin maista kuin muistakin maista. Samoin Suomi poikkeaa pohjoismaisen hyvinvointimallin maista suhteessa vähäisen julkisen sektorin työllisten osuudella kaikista työllisistä ja osin sen johdosta matalan työllisyysasteensa osalta kuin myös kohtuullisen suuren keskimääräisen vuosityöajan osalta. Tulonjaon osalta Suomi on vuosituhannen vaihteessa edelleen yksi tasaisimman tulonjaon maita yhdessä muiden Pohjoismaiden tavoin (ks. myös Brandolini ja Smeeding 2007).

Tähän saakka olemme lähestyneet Okunin (1975) tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden välistä riskiä ajatuksella, että tehokkuuskustannukset näkyvät makrotaloudellisessa toimintakyvyssä ja erityisesti BKT:n tasossa. Kuten Atkinson (1999) osuvasti totesi, tasohypoteesin puitteissa olisimme valinneet matalamman BKT:n (BKT per capita) tason, ilman muita pysyviä vaikutuksia. Perustavampi haaste lienee kasvuhypoteesin ajatus, että joutuisimme uhraamaan talouden kasvuvauhdin pysyvästi oikeudenmukaisuuden alttarille. Tätä kysymystä on tutkittu paljon viimeaikaisen endogeenisen kasvuteorian puitteissa (ks. esim. Tanninen ja Tuomala 2007), joten seuraavassa seuraavassa luvussa kysymystä tarkastellaan hyvin suppeasti lähinnä konvergenssiin näkökulmasta korostaen eri hyvinvointimallien sisällä havaittavia eroja keskimääräisissä kasvuvauhteissa.

Kuvio 13. Tuotanto tehtyä työtuntia kohden vuosituhannen vaihteessa.

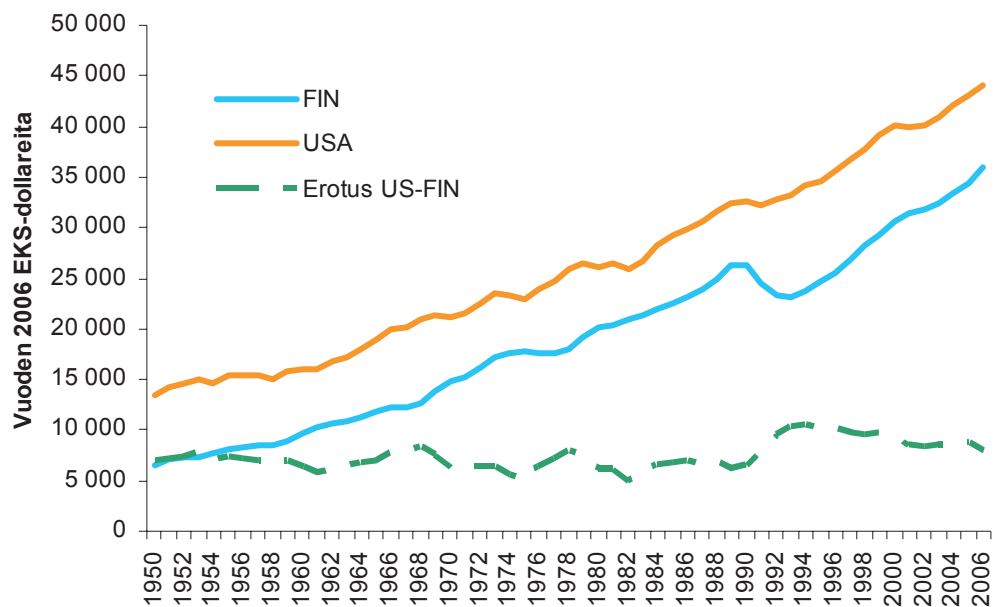

4.2. Taloudellinen kasvu ja hyvinvointivaltiomallit

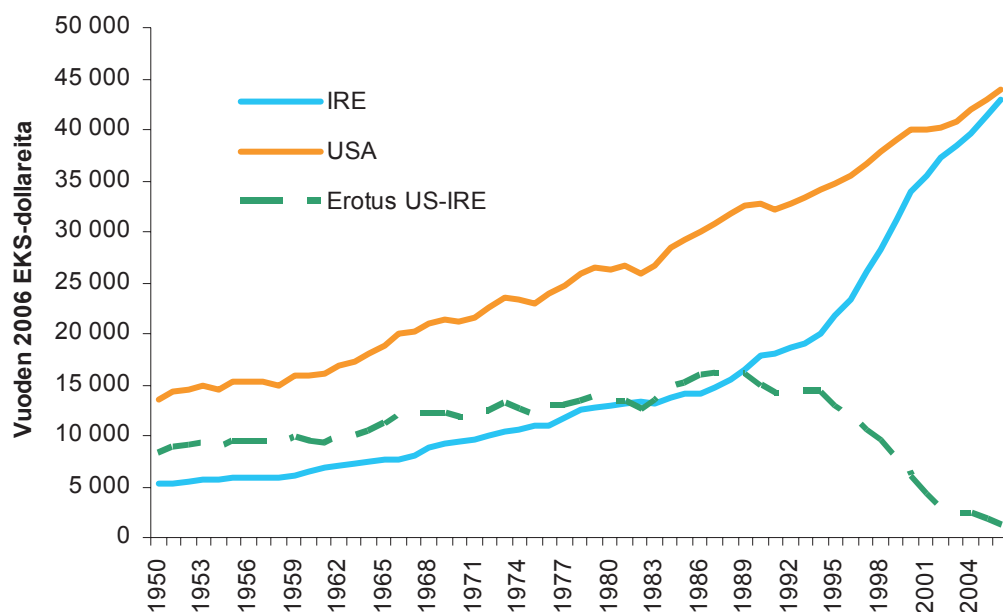
Tarkastellaan seuraavaksi pitkän aikavälin talouskasvua. Agnus Maddison on useassa yhteydessä korostanut teknologisen johtajuuden roolia tai kääntäen perässähiittäjien etua (ks. esim. Maddison 2001). USA on kiistatta ollut maailmatalouden veturi viime vuosisadan alusta lähtien. Ns. konvergenssihypoteesin hypoteesiin mukaan Suomen kaltaisten myöhään kehittyneiden maiden tulisi saavuttaa USA:n kaltaisten aikaisemmin kehittyneiden maiden vauraus (ks. myös Baumol 1986). Kuviossa 14 hahmotetaan Suomen ja USA:n taloudellista kasvua konvergenssinäkökulmasta. Suomi saavutti USA:n reaalista BKT per capitaa aina 1990-luvun alkuun. 1990-luvun laman seurauksena ero kasvoi selkeästi, mutta ei ollut prosentuaalisesti suurempi kuin 1960-luvulla tai toisen öljyshokin tienoilla. Suhteellisesti ero on vuoteen 2006 mennessä saavuttanut lamaa edeltävän 80 prosentin osuuden USA:n BKT per capitasta, vaikka dollarimääräinen ero näyttää kuvion 14 mukaan olevan

edelleen suurempi kuin ennen lamaa. Hyvinvoinnin tasoon suhteutettuna samanlaista konvergenssikehitystä on havaittavissa myös muiden teollisuusmaiden osalta. Eri maat ovat eri aikakausina saavuttaneet USA:n hyvinvoinnin tasoa ja Suomen tavoin joillakin periodeilla jopa jääneet hieman jälkeenkin. Japani voidaan mainita toisena hyvänä esimerkkinä tällaisesta kehityksestä. Kuviossa 15 on hahmotettu viimeaikaisista konvergenssihypoteesin mukaisista menestystarinoista selkeintä esimerkkiä: Irlantia. Toisaalta USA on yksi anglosaksisen hyvinvointimallin puhtaimpia edustajia Irlannin kuuluessa samaan ryhmään. Yksi mahdollinen tulkinta on, että konvergenssia tapahtuu hyvinvointivaltioregiimien sisällä. Tämä ei kuitenkaan näytä kovin todennäköiseltä. Silmiinpistävin esimerkki on Norja, joka on kuronut USA:n etumatkan BKT per capitaan osalta kiinni (Kuvio 17) ja vastaavasti ero muihin pohjoismaisen mallin maihin on kasvanut merkittävästi.

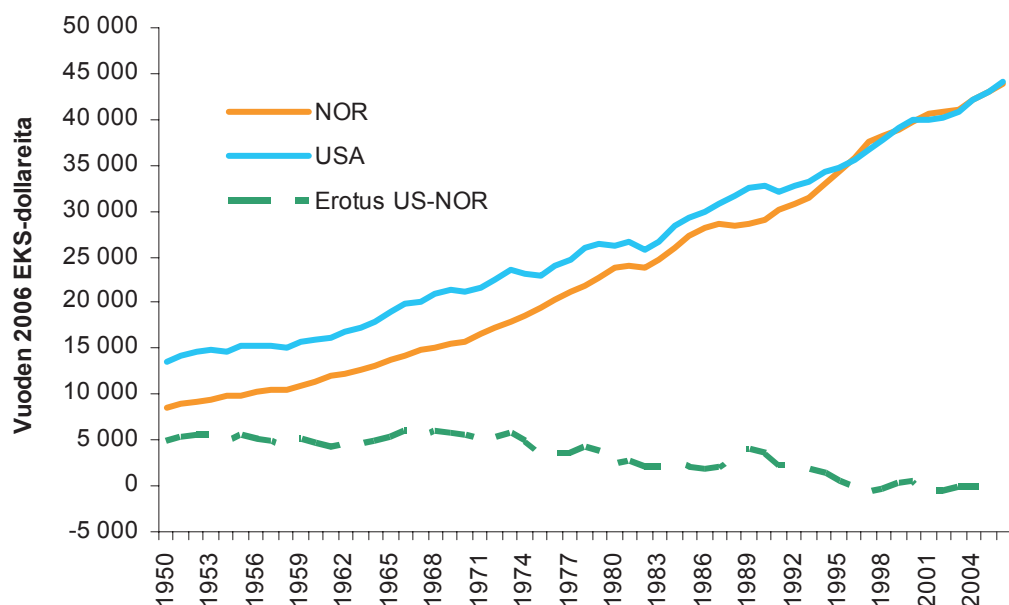
Kuvio 14. Reaalinen BKT per capita Suomessa ja USA:ssa vuosina 1950–2006.

Kuvio 15. Reaalinen BKT per capita Irlannissa ja USA:ssa vuosina 1950–2006.

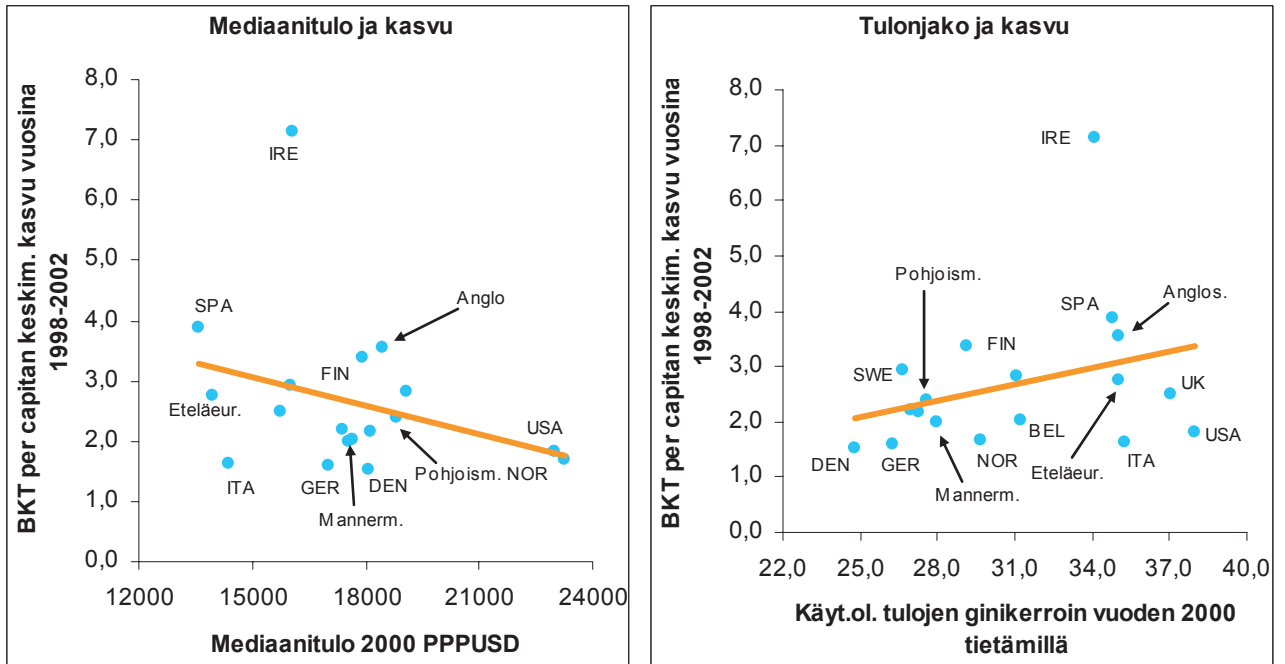
Kuvio 16. Reaalinen BKT per capita Norjassa ja USA:ssa vuosina 1950–2006.

Edellä tarkasteltiin eri hyvinvointimallien ja käytettävissä olevien mediaanitulojen suhdetta. Kuviossa 17 hahmotetaan vuosituhanenvaihteen keskimääräisen talouskasvun ja mediaanitulon suhdetta eri maissa. Irlanti on kasvuvauhdiltaan aivan omaa luokkaansa ja aiheuttaa osaltaan kuvion vasemmanpuoleisessa osassa lievän negatiivisen relaation tulotason ja kasvun välille sekä oikeanpuoleisessa osassa positiivisen relaation tuloerojen ja kasvun välille. Ehkä keskeinen viesti kuvion 17 perusteella on, että maat eroavat sängen paljon toisistaan sekä tulotasonsa, ginikertoimen että keskimääräisen talouskasvun suhteen myös hyvinvointivaltiomallien sisällä. Vastaava ilmiö on ha-

vaihtavissa kuvion oikeanpuoleisessa osassa ginikertoimen ja keskimääräisen kasvun välillä. Siten ei liene yllättävää, että useissa tutkimuksissa on ollut vaikeaa löytää teollistuneiden maiden aineistossa selkeää tukea tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden väliselle ristiriidalle (hyvinvointivaltiomallien osalta ks. esim de Beer ym. 2001).

Kuvio 17. Kasvu, mediaanitulo ja tuloerot vuosituhannen vaihteessa.

5. LOPUKSI

Hyvinvointivaltiomallit ovat saaneet viime aikoina huomiota useasta syystä. Taloustieteellisessä keskustelussa ne ovat tulleet esille Euroopan integraation yhteydessä. Esimerkiksi Boeri (2002) ja Sapir (2005) pyrkivät tarkastelemaan miten eurooppalaiset hyvinvointivaltiomallit pärjäävät kansantaloustieteessä klassiseksi tulleen tehokkuus-oikeudenmukaisuus ristiriitahypoteesin suhteen. Sapir (2005) korostaa pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin onnistuneen saavuttamaan sekä hyvän taloudellisen tehokkuuden korkean työllisyysasteen muodossa että matalan köyhyysriskin. Eurooppalaisessa keskustelussa julkisen sektorin koosta ja vaikutuksista näyttää yleisemminkin olevan tarve löytää positiivinen vuorovaikutus menorakenteen ja taloudellisen tehokkuuden välillä (ks. Euroopan komissio 2002, 2004).

Olen tässä työssä pyrkinyt jäsentämään hyvinvointivaltiomallikeskustelua kolmesta suunnasta. Ensinnäkin olen tarkastellut hyvinvointimalliluokitteluja ja erityisesti Esping-Andersenin (1990) alkuperäistä klusterointia, jonka perusteet näyttävät olevan sangen huonosti tunnettu taloustieteilijöiden piirissä. Esping-Andersen toteaa sosiaalipolitiikan keskeiseksi tehtäväksi nousseen toisen maailmansodan jälkeen sekä tulonjako- että täystyöllisyystavoitteiden saavuttamisen. Kullakin mallilla on oma toimintalogiikkansa, mutta keskeistä on hyvinvointivaltiomallin ja työmarkkinoiden välinen vuorovaikutus. Täystyöllisyyskysymys ja erityisesti työmarkkinakytkentä on jäänyt sangen vähäiselle huomiolle. Esping-Andersenin keskeinen tarkastelukulma perustuu luokkataisteluun: kuinka työväenluokka on mobilisoitunut, luokkapoliittisten toimintojen järjestymisen sekä hyvinvointivaltioregiimien institutionalisoitumisen historiallinen perusta ja sen seuraukset täystyöllisyyden saavuttamiseen. Tulonjakokysymykset ovat olleet Esping-Andersenin tarkasteluissa vähäisemmällä huomiolla.

Toiseksi olen lyhyesti tarkastellut kysymystä tehokkuuden ja tulonjaon välisestä suhteesta kansantaloustieteellisessä kirjallisuudessa. Kolme tekijää nousee selkeästi esiin. Perinteisesti on korostettu ajatusta, että tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden välillä olisi ristiriita, jolloin joudutaan tekemään valinta tasaisemman tulonjaon tai suuremman taloudellisen tehokkuuden välillä. Erityisesti julkisen sektorin koon ja sen harjoittaman tulojen uudelleenjaon on katsottu heikentävän talouden tehokasta toimintaa. Vaikutusten arvioinnissa on tehtävä ero ns. (BKT:n) taso- ja kasvuhypoteesien välillä. Toisaalta viime aikoina on voimakkaasti kyseenalaistettu koko tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden välinen ristiriita (ks. esim. Osberg 1995, Atkinson 1999 tai Aghion ym. 1999).

Kolmanneksi olen halunnut kiinnittää huomiota siihen, että vaikka pohjoismainen malli onkin saanut ylistystä tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden välisen ristiriidan ratkaisemisessa, kehitys on ollut Suomessa ja Ruotsissa viimeisen vuosikymmenen aikana tuloeroja kasvattava. Tällä voi olla monia

seurauksia pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin toimivuuden suhteen. Yksi keskeisistä haasteista voi olla sosiaalisen koheesion ylläpito.

Hyvinvointivaltiomalleja on viime aikoina tarkasteltu myös sosiaalisen pääoman näkökulmasta. Vastoin odotuksia on havaittu, että universalistisen hyvinvointivaltiomallin maissa on myös korkea luottamuksen taso (ks. esim. Kumlin ja Rothstein 2005, van Oorschot ja Arts 2005 ja Lehtonen ja Kääriäinen 2005). Näissä tutkimuksissa on kuitenkin lähes tyystin jäänyt huomiotta Esping-Andersenin (1990) alkuperäisissä hyvinvointivaltiomallitarkasteluissa keskeinen näkökulma työmarkkinoihin. Esping-Andersen nostaa esiin ns. sosiaalisen (viivästetyn) palkan täystyöllisyys-tavoitteeseen pyrittäessä. Pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin keskeinen piirre on työmarkkinajärjestöjen voimakas osallistuminen sosiaalipolitiikan valmisteluun ja erityisesti Suomen tapauksessa tämä on tapahtunut tulopoliittisten kokonaisratkaisujen yhteydessä. Voidaankin hyvällä syyllä kysyä kuinka paljon Pohjoismaassa havaittu korkea luottamuksen tai sosiaalisen pääoman taso liittyy työmarkkinamalliin (ks. Tanninen ym. 2005). Pitäisikö yhteiskunnallista luottamusta tai koheesiota tarkasteltaessa hyvinvointivaltiomallien sijasta kiinnittää sittenkin enemmän huomiota työmarkkinamalleihin?

LÄHTEET

- Aghion, P. E. Caroli ja C. Garcia Penalosa (1999). Inequality and Economic Growth: The Perspective of the New Growth Theories. *Journal of Economic Literature* 37:4, 1615–1660.
- Arts, W. ja J. Gelissen (2002). Three Worlds of Welfare Capitalism or More? A State-of-the-Art Report. *Journal of European Social Policy* 12:2, 137–158.
- Atkinson, A.B. (1999). *The Economic Consequences of Rolling Back the Welfare State*. The MIT Press.
- Barr, N. (1992). Economic Theory and the Welfare State: A Survey and Interpretation. *Journal of Economic Literature* 30:2, 741–803.
- Barr, N. (2001). *The Welfare State as Piggy Bank*. Oxford University Press.
- Baumol, W. (1986). Productivity Growth, Convergence, and Welfare: What the Long-Run Data Show. *American Economic Review* 76:5, 1072–1085.
- Beer de, P., C. Vrooman ja J.M. Wildeboer Schut (2001). Measuring Welfare State Performance: Three of Two Worlds of Welfare Capitalism? Luxembourg Income Study Working Paper No. 276.
- Boeri, T. (2002). Let Social Policy Models Compete and Europe Will Win. Esitelmä seminaarissa Transatlantic Perspectives on US-EU Economic Relations: Convergence Conflict and Cooperation. John F. Kennedy School of Government, 11.-12.4.2002.
- Brandolini, A. ja T. Smeeding (2000). Inequality Patterns in Western-Type Democracies: Cross-Country Differences and Time Changes. Luxembourg Income Study. Working Paper Series No. 458.
- De Nardi, M., L. Ren ja C. Wei (2000). Income Inequality and Redistribution in Five Countries. *Economic Perspectives*, Federal Reserve Bank of Chicago issue Q II, 2–20
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Polity Press.
- Esping-Andersen, G. (1999). *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford University Press.
- Euroopan Kommissio (2002). *Public Finances in EMU- 2002*. European Economy.
- Euroopan Kommissio (2004). *Public Finances in EMU- 2004*. European Economy.
- Gottchalk, P. ja T. Smeeding (2000). Empirical Evidence on Income Inequality in Industrial Countries. Teoksessa Atkinson, A.B. ja F. Bourguignon (toim.) *Handbook of Income Distribution*. North-Holland.
- Heikkilä, M., M. Kautto ja J. Teperi (2005). Julkinen hyvinvointivastuu sosiaali- ja terveydenhuollossa. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2005.
- Korpi, W. ja J. Palme (1998). The Paradox of Redistribution and Strategies of Equity: Welfare State Institutions, Inequality, and Poverty in the Western Countries. *American Sociological Review* 63, 661–687.
- Korpi, W. ja J. Palme (2003). New Politics and Class Politics in the Context of Austerity and Globalization: Welfare State Regress in 18 Countries, 1975–95. *American Political Science Review* 97:3, 425–446.
- Kumlin, S. ja B. Rothstein (2005). Making and Breaking Social Capital: The Impact of Welfare State Institutions. *Comparative Political Studies* 38:4, 339–365.
- Lehtonen, H. ja J. Kääriäinen (2005). Hyvinvointivaltiot ja sosiaalisen pääoman ulottuvuudet. Teoksessa Jokivuori, P. (toim.) *Sosiaalisen pääoman kentät*. Minerva.
- Maddison, A. (2001). *World Economy: A Millennial Perspective*. Development Centre Studies, OECD.

- Mahler, V. ja D. Jesuit (2006). Fiscal Redistribution in the Developed Countries: New Insights from the Luxembourg Income Study. *Socio-Economic Review* 4, 483–511.
- Okun, A. (1975). *Equality and Efficiency: The Big Tradeoff*. Brookings Institution.
- Oorschot van W. ja W. Arts (2005). The Social Capital of European Welfare States: the Growding Out Hypothesis Revised. *Journal of European Social Policy* 15:1, 5–26.
- Osberg, L. (1995). The Equity/Efficiency Trade-off in Retrospect. *Canadian Business Economics*, 5–19.
- Pekkarinen, J, M. Pohjola ja B. Rowthorn (1992). *Social Corporatism: A Superior System?* Clarendon Press.
- Pestieau, P. (2006). *The Welfare State in the European Union*. Oxford University Press.
- Riihelä, M., R. Sullström ja M. Tuomala (2005). Trends in Top Income Share in Finland. Tampere Economic Working papers No. 42, Net Series: <http://tampub.uta.fi/econet/wp42-2005.pdf>
- Sandmo, A. (2002). Globalisation and the Welfare State: More Inequality – Less Redistribution? Norwegian School of Economics and Business Administration. Discussion paper 04/02.
- Sapir, A. (2005). Globalisation and the Reform of European Social Models. Taustaselvitys ECOFINin epäviralliselle kokoukselle, Manchester, 9.9.2005.
- Slemrod, J. (1995). What Do Cross-Country Studies Teach about Government Involvement, Prosperity, and Economic Growth? *Brookings Papers on Economic Activity*, 2, 373–431.
- Slemrod, J. (1998). How Costly is a Large, Redistributive Public Sector? *Swedish Economic Policy Review* 5:1, 87–105.
- Streeck, W. ja A. Hassel (2003). Trade Unions as Political Actors. Teoksessa Addison, J.T. ja C. Schnabel (toim.) *International Handbook of Trade Unions*. Edward Elgar.
- Svallfors, S. (1997). Worlds of Welfare and Attitudes to Redistribution: a Comparison of Eight Nations. *European Sociological Review* 13:3, 283–304.
- Tanninen, H. (2004). Sosiaalinen korporatismi ja talouden toimintakyky. *Kansantaloustieteellinen aikakauskirja* 100:4, 424–439.
- Tanninen, H., J. Pekkarinen ja P. Sauramo (2005). Sosiaalinen pääoma ja korporatismi – kansantaloustieteellinen näkökulma luottamuksen ylläpitoon palkkaneuvotteluosapuolten ja valtiovallan välillä. Teoksessa Jokivuori, P. (toim.) *Sosiaalisen pääoman kentät*. Minerva.
- Tanninen, H. ja M. Tuomala (2005). Inherent Inequality and the Extent of Redistribution in OECD Countries. CESifo DICE Report, 1, 48–53.
- Tanninen, H. ja M. Tuomala (2007). Tuloerot ja makrotaloustiede. Teoksessa Heinonen, V., M. Jäntti ja J. Vartiainen (toim.) *Kansantaloustiede, talouspolitiikka ja hyvinvointivaltio – juhla*kirja Jukka Pekkarisen kunniaksi. Palkansaajien tutkimuslaitos, Raportteja 11.
- Tuomala, M. (1997). *Julkistalous*. Gaudeamus.

LIITE 1. AINEISTO

Lukuun ottamatta LIS-aineiston yksittäisiä vuositietoja, kaikki esitetyt luvut tarkastelevat vuositu-
hannen vaihteen keskimääräistä tilannetta eli luvut kuvaavat vuosien 1998–2002 keskiarvoa.

Reaalinen BKT per capita (USD vuoden 2006 hintatasossa EKS painoin): Lähde: Groningen Growth
and Development Centre and the Conference Board, Total Economy Database, January 2007,
<http://www.ggdc.net>

Reaalinen BKT per työllinen (USD vuoden 2006 hintatasossa EKS painoin): Lähde: Groningen
Growth and Development Centre and the Conference Board, Total Economy Database, January
2007, <http://www.ggdc.net>

Reaalinen BKT per tehty työtunti (USD vuoden 2006 hintatasossa EKS painoin): Lähde: Groningen
Growth and Development Centre and the Conference Board, Total Economy Database, January
2007, <http://www.ggdc.net>

Taloukasvu: logarismisoidun BKT per capitan vuosimuutos, prosentteina: Lähde: Groningen
Growth and Development Centre and the Conference Board, Total Economy Database, January
2007, <http://www.ggdc.net>

Työllisyysaste: työllisten lukumäärä suhteutettu työikäiseen väestöön 15–64, prosentteina. Lähde:
OECD Economic Outlook -tietokanta.

Ginikerroin: Omat laskelmat eri tulokäsitteille (kotitalouspainot, jakauman ääripäitä ei ole sopeu-
tettu) Lähde: LIS, <http://lisproject.org>

Uudelleenjako: Tuotannontekijätuloista lasketun ginikertoimen ja käytettävissä olevista tuloista
lasketun ginikertoimen erotus Lähde: LIS, <http://lisproject.org>

Dollarimääräiset tulo-osuudet on laskettu kansalliseen valuutan mukaan LIS-aineistosta ja muunnet-
tu PPP-korjatuiksi USA:n dollareiksi OECD:n laskemien ostovoimakertoimien avulla. LIS-aineiston
keräysaaltujen sisällä yksittäisten maiden tulotasot on korjattu tarkasteluvuoteen (USA: 1986, 1991,
1994 ja 2000) ensin BKT-deflaattorilla ja vasta sitten muunnettu dollarimääräisiksi ko. vuoden osto-
voimakertoimella. Sekä BKT-deflaattori ja ostovoimapariteetti ovat OECD:n kansantalouden tilinpi-
totietokannasta.